

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
і виконання самостійних робіт
з навчальної дисципліни

«ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ»

(для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства»)

Харків
ХНАМГ
2013

Методичні вказівки до практичних занять і виконання самостійних робіт з навчальної дисципліни «Економічний аналіз» (для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: З. М. Мочаліна, А. О. Гріщенко. – Х.: ХНАМГ, 2013 – 55 с.

Укладачі: к. е. н., доцент З. М. Мочаліна,
асистент А. О. Гріщенко

Рецензент: проф., д.е.н. Т. В. Момот

Затверджено на засіданні кафедри обліку і аудиту.

Протокол №2 від 14.09.2012 р.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	4
Методичні рекомендації до вирішення практичних і самостійних робіт змістовного модулю 1 «Теоретичні основи й інформаційна база економічного аналізу»	5
Тема 1. Економічний аналіз як база прийняття управлінських рішень	5
Тема 2. Метод і методика економічного аналізу	8
Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація аналізу господарської діяльності	15
Тема 4. Методичні основи аналізу найважливіших показників виробничо – фінансової діяльності підприємства. Моделювання	15
Тема 5. Економіко-статистичні і економіко-логічні способи обробки економічної інформації	18
Змістовний модуль 2. Основи управлінського і фінансового аналізу	26
Тема 6. Аналіз фінансових результатів	26
Тема 7. Аналіз фінансового стану	30
Тема 8. Аналіз трудових показників	35
Тема 9. Аналіз необоротних активів	37
Тема 10. Аналіз оборотних активів	44
Тема 11. Комплексна система економічного аналізу. Аналіз і бізнес-процеси підприємств	48
Список науково-літературних джерел.....	55

ВСТУП

Теоретичний курс „Економічний аналіз” – одна із спеціальних базових дисциплін підготовки бакалаврів з економіки.

Підготовка студентів з економічного аналізу є елементом здобуття ними навичок обліково-аналітичної роботи для подальшого застосування в фаховій діяльності.

Формування в Україні ринкових відносин, перебудова господарського механізму і системи управління можливі за умов ефективного і раціонального використання фінансових, трудових, матеріальних, енергетичних ресурсів, підвищення якості продукції та ін., що ставить певні вимоги до обґрунтування управлінських рішень. Тому вимоги до рівня аналітичної підготовки спеціалістів - економістів значно зростають, бо від їх праці залежить ефективність діяльності суб'єкту господарювання і кінцеві результати його діяльності у цілому. Освоїти правила, методику і здобути навички організації і проведення аналітичної роботи можна лише за умови знання теоретичних основ економічного аналізу.

Мета вивчення модулю „Економічний аналіз”: засвоєння знань щодо системного оцінювання діяльності суб'єктів господарювання, виявлення внутрішніх резервів використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Реалізація мети дисципліни нагальна, бо узагальнення досвіду сучасного розвитку вітчизняного бізнесу свідчить про досить низький рівень економічного обґрунтування та навіть недоцільність бізнес - проектів і, як наслідок, малоефективну роботу підприємств, що зумовлює економічну нестабільність країни.

Предметом економічного аналізу дисципліни є виробнича і фінансово – господарська діяльність суб'єктів господарювання.

Вивчення впливу умов господарської діяльності на її результати дає змогу досить швидко опанувати зміни які відбуваються у фінансово – господарській практиці та обґрунтувати подальші дії щодо розвитку підприємств.

Тому завдання модулю „Економічний аналіз” – вивчення сучасних методик економічного аналізу з застосуванням математичних та статистичних прийомів і методів. Економічний аналіз, базуючись на їх використанні тісно пов'язаний з іншими видами аналітичної роботи на підприємстві – контрольно-ревізійною та аудитом, жорстко регламентованими нормативними і законодавчими актами. Напрямок і зміст економічного аналізу, в свою чергу, визначаються аналітиками, а його результативність безпосередньо залежить від рівня їх знань і компетенції.

Зміст практичних завдань цілком відповідає затвердженим галузевим стандартам підготовки майбутніх фахівців – економістів і має на меті формування у них системи знань і умінь, необхідних для дослідження економічної діяльності суб'єктів господарювання, на базі вивчення питань методики та методології економічного аналізу

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИРІШЕННЯ ПРАКТИЧНИХ І САМОСТІЙНИХ РОБІТ ЗМІСТОВНОГО МОДУЛЮ 1 «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ Й ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ»

Тема 1. Економічний аналіз як база прийняття управлінських рішень

Питання для розгляду

1. Історичні джерела економічного аналізу.
2. Економічний аналіз в системі наукових знань.
3. Принципи і завдання економічного аналізу.
4. Особливості макро- та мікроекономічного аналізу в умовах ринкових відносин.
5. Проблеми й перспективи розвитку економічного аналізу
6. Економічний аналіз як функція управління та елемент керуючої системи.
7. Сутність економічного аналізу як засобу дослідження економічних явищ та обґрунтування управлінських рішень.
8. Основні принципи економічного аналізу і їх сутність.
9. Роль економічного аналізу в розвитку ринкових відносин.

На практичному занятті закріплюється лекційний матеріал щодо теоретичних основ змістовного модулю і нових задач економічної науки, в тому числі і економічного аналізу, у світлі формування і розвитку ринкових відносин.

Рішення нових проблем вимагає наукового пошуку для отримання нових знань. Наукова проблема вирішується у формі оптимальної системи знань – наукової теорії.

Методи пізнання:

- аналіз: розщеплення цілого на складові частини;
- синтез: поєднання розщеплених елементів у єдине ціле;
- індукція: судження від часткового до загального;
- дедукція: судження від загального до часткового.

Діалектика пізнання визначається:

- спогляданням (збір фактів про реальну дійсність);
- абстрактним мисленням (розкриття значимості явищ і процесів, які вивчаються, прояву закономірностей їх розвитку і формування пропозицій щодо поліпшення об'єкта дослідження);
- практикою (трансформації теоретичних принципів у практичні справи).

Економічний аналіз, ґрунтуючись на теорії пізнання забезпечує практичну корисність, позитивно впливає на зростання економічної ефективності практичної діяльності людей. За його допомогою вивчаються економічна, технічна, соціальна тощо сторони суб'єктів господарювання.

Використання економічного аналізу дозволяє описувати за допомогою моделей господарські операції і процеси; надавати багатоваріантність у прийнятті управлінських рішень.

Економічний аналіз як наукова дисципліна — це система спеціальних знань, пов'язана з дослідженням існуючих економічних процесів і господарських комплексів, темпів, пропорцій, а також тенденцій розвитку, з виявленням глибинної їх суті і причин, що зумовлюють різні відхилення від запланованих показників, договірних зобов'язань, виробничих потужностей, та об'єктивною оцінкою їх виконання.

Правильне визначення предмету економічного аналізу допомагає всебічному розкриттю основних напрямків дослідження об'єкта аналізу.

У вузькому розумінні предметом економічного аналізу є діяльність підприємств, яка спрямована на досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах, у широкому розумінні – економіка об'єктів дослідження усіх форм власності як сукупність продуктивних сил і виробничих відносин, яка відображена в категоріях комерційного розрахунку і складається під впливом об'єктивних економічних законів ринкової економіки і отримує відображення через систему економічної інформації.

Систематизований перелік об'єктів чи питань аналізу, що вивчаються в курсі, утворюють його *зміст*.

Економічний аналіз досліджує економіку підприємства як в динаміці, так і в статистиці.

Мета економічного аналізу: сприяння дотриманню норм і нормативів суб'єктів господарювання, виконанню їх виробничих програм та розвитку; надання об'єктивної оцінки фінансово-господарському стану суб'єкта господарювання, виявлення можливостей і шляхів переведення підприємства з фактичного стану в бажаний, підготовка і прийняття оптимальних управлінських рішень; контроль їх виконання.

Аналіз на мікрорівні включає:

- аналіз науково-економічної обґрунтованості та виконання планів і дотримання нормативів;
- аналіз можливостей виробництва і збуту;
- маркетинговий аналіз,
- оцінку якості продукції,
- аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів (чинників), що впливають на виробництво і збут продукції;
- аналіз використання матеріальних, трудових, технічних і фінансових ресурсів;
- аналіз фінансового стану і платоспроможності суб'єкту господарювання.

Задачі економічного аналізу в ринкових умовах господарювання:

- організація аналітичної роботи суб'єктів господарювання з використанням усіх видів аналізу;
- дослідження комерційного ризику ;
- використання в економічному аналізі комп'ютерних технологій;
- створення уніфікованої бази та інтегральної обліково-аналітичної і прогнозної інформації.

В процесі управління виділяють наступні етапи:

- збір і обробка інформації;
- економічний аналіз стану об'єкта управління і пошук можливостей поліпшення його діяльності;
- прийняття управлінських рішень;
- контроль за виконанням прийнятого управлінського рішення.

Таким чином, можна зробити висновок, що економічний аналіз у системі управління займає проміжне місце між збором інформації і прийняттям управлінських рішень задля регулювання діяльності підприємства.

Завдання економічного аналізу впливають з вимог, які пред'являються до економіки на певному етапі розвитку. До основних завдань економічного аналізу в умовах формування ринкової економіки належать:

- зростання науково-економічної обґрунтованості планів і нормативів та об'єктивна оцінка їх виконання;
- визначення ефективності використання всіх видів ресурсів, виявлення і вимірювання резервів на всіх етапах виробничого процесу;
- контроль за дотриманням вимог комерційного розрахунку і оцінка фінансових результатів;
- підготовка оптимальних управлінських рішень, їх апробація і втілення їх у практичні дії;
- оцінка ефективності прийнятих управлінських рішень.

Питання для самооцінки знань

1. Наука і її виникнення.
2. Основні етапи розвитку економічного аналізу
3. Обґрунтувати різницю дослідження і наукового дослідження.
4. Обґрунтувати сутність понять, які вивчає теорія економічного аналізу.
5. Поясніть методи і діалектику пізнання.
6. Що є об'єктом економічного аналізу?
7. Основний зміст економічного аналізу як науки.
8. До якої системи знань належить економічний аналіз?
9. Що дозволяє використання на практиці економічного аналізу?
10. Поясніть, що аналізується на макрорівні.
11. Чим характеризується економіка суб'єктів господарювання?
12. Предмет економічного аналізу, мета й завдання аналізу ринкової економіки.
13. Зв'язок економічного аналізу з іншими науками і навчальними дисциплінами.
14. Які складові господарської діяльності Ви можете назвати?
15. Охарактеризуйте господарські операції і процеси.
16. Обґрунтуйте сутність основних принципів економічного аналізу.
17. З яких етапів складається процес управління і значення економічного аналізу на кожному з етапів.
18. Відмінність аналізу макро- і мікросередовища і їх зв'язок.
19. Які задачі стоять перед економічним аналізом в умовах ринкової економіки?

Тема 2. Метод і методика економічного аналізу

Питання для розгляду

1. Особливості методу економічного аналізу.
2. Класифікація методів, засобів та прийомів економічного аналізу
3. Основні категорії економічного аналізу. Виділення кількісних і якісних, результативних і складових показників (факторів) серед множини наданих у задачах.
4. Якісні і кількісні показники.
5. Абсолютні величини, середні величини, відносні величини, графічні методи, порівняння

Основним методом економічного аналізу є аналітичний. За його допомогою якого таке складне явище, як господарська діяльність підприємства, уявно розкладається на окремі, більш прості складові, а потім вивчаються їхні кількісні та якісні сторони, зв'язки та взаємодії.

Крім аналітичного методу застосовують й інші методи та технічні прийоми економічного аналізу. У своїй сукупності вони складають властиву економічному аналізу методику дослідження економічних явищ.

Особливості методу економічного аналізу: використання системи показників, виявлення і вивчення причин, які зумовлюють зміни господарських показників; виявлення і вимірювання взаємозв'язків, взаємообумовленостей і взаємозалежності між показниками.

Класифікація показників проводиться з метою їх правильної оцінки і формулювання їх ролі у господарському процесі.

Діяльність підприємства багатогранна (багатофакторна) і залежить від чинників (факторів): технічних, технологічних, економічних, соціальних, організаційних, тощо.

Фактор – це рушійна сила будь-якого процесу або явища, який визначає їх характер та результат. Дослідження економіки підприємства пов'язані з дослідженням дії чинників, що зумовлюють певні умови для здійснення господарських процесів та причини, які визначають поведінку аналізованого результативного показника. Інакше кажучи, *фактор* – це причина, яка впливає на певний результат (*наслідок*). На виробництві мають місце чимало причинно-наслідкових зв'язків, а отже факторів (чинників), виявлення, вимір і вивчення яких – важливе завдання економічного аналізу.

Фактор завжди має не лише величину, а й напрям дії. Тому розрізняють позитивні та негативні фактори. З останніми часто пов'язують резерви виробництва. Отже, звідси ще одне визначення: *фактор* – це попередник виникнення резервів виробництва.

Під час вивчення категорії «резерв» слід обов'язково усвідомити, що поняття «резерв» має два різні визначення.

1. *Резерв* – це запас ресурсів, який свідомо не витрачається і підтримується на певному рівні як засіб, що забезпечує надійність і безперервність роботи будь-якої системи;

2. Резерв – це невикористана або згаяна можливість чогось, наприклад зростання обсягу виробництва, поліпшення якості, підвищення рентабельності тощо.

Рис.2.1

Абсолютні і відносні показники характеризуються ознаками:

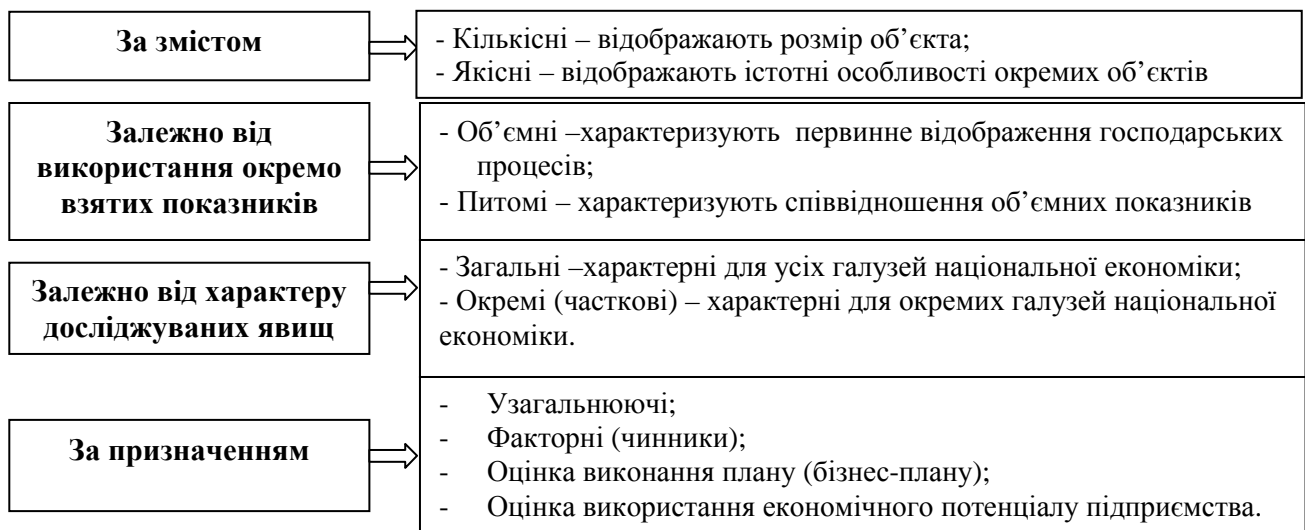

Рис. 2.2

За способом виміру показники характеризуються абсолютними й відносними величинами. Аналіз будь-яких економічних показників починається з вимірювання абсолютних величин, що показують, як змінюється показник протягом певного періоду часу або наскільки один порівнянний показник (об'єкт, явище) відрізняється від іншого за певною ознакою у абсолютному виразі. Величина, з якою порівнюють називається базовою (попередньою, плановою - a_0), а та, що порівнюється - звітною (a_1):

$$\Delta a = a_1 - a_0 \quad (1)$$

Вимірники абсолютних показників натуральні одиниці: натуральні (тон, кілограм, метрів, і ін.), трудові (чоловік, днів, годин і ін.) вартісні (тис.грн., грн., млн. грн., €, \$ і т.д.), умовно – натуральні.

Відносні величини незамінні при вивченні динаміки і структури явищ. Здебільшого вони є відношенням двох абсолютних величин. Вимірники віднос-

них показників - відсотки і коефіцієнти (визначаються у відсотках чи в долях одиниці). У табл. 2.1 наведена характеристика видів відносних величин:

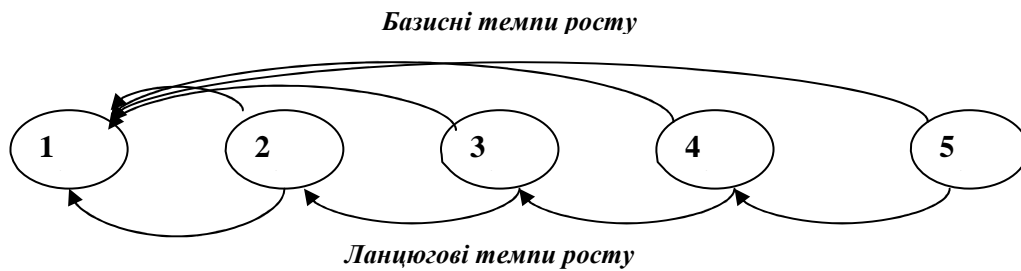

Рис.2.3

Таблиця 2.1.- Види відносних величин

Показник	Формула	Сутність відносної величини
Відносна величина планового завдання	$=K_{пл} / \Phi$	Відношення планового рівня показника поточного року ($K_{пл}$) до фактичного його рівня минулого року або до середнього за три-пять попередніх років (Φ), виражена десятковим дробом
Відносна величина виконання плану	$=\Phi / ПП \times 100$	Відношення між фактичним (Φ) та плановим ($ПП$) рівнем показників, виражене у відсотках
Відносна величина динаміки	$T_p = \Phi / МП$ $T_{пр} = T_p - 1$	Відношення показника звітної періоду (Φ) до його рівня у попередньому періоді ($МП$). Ці величини називаються темпами зростання – T_p (темп приросту $T_{пр}$) і виражаються у відсотках чи коефіцієнтах. Відносні величини динаміки можуть бути базисними і ланцюговими (рис.13)
Показник структури	$T_{стр} = X_i / \sum X_i$	Питома вага частини (X_i) в цілому ($\sum X_i$), що виражена в коефіцієнтах (долях одиниці) або відсотках.
Відносна величина координації	$V = АОФ / ПОФ$	Відношення частин цілого між собою. Наприклад, співвідношення активної і пасивної частини основних фондів
Відносна величина інтенсивності	$V_i = K_i / K_c \times 100$	Характеризує ступінь розповсюдженості, розвитку будь-якого явища у відповідному середовищі. Наприклад, ступінь захворюваності населення, відсоток робітників з високою кваліфікацією
Відносна величина ефективності	$V_e = E / P$	Співвідношення ефекту (E) з ресурсами (P) або витратами. Наприклад, розмір прибутку на одну гривню витрат, фінансових ресурсів, тощо
Узагальнена оцінка темпу росту економічного зростання	$X = \sqrt[n-1]{T_1 \times T_2 \times \dots \times T_n}$	Середнє значення темпу. Визначається за допомогою середньої геометричної.
Коефіцієнт рівномірності (K_p)	$K_p = 100\% - V$	Визначається за допомогою середньої квадратичної (δ) та коефіцієнта варіації (V) $\delta = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}} ; \bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} ; V = \frac{\delta \times 100\%}{\bar{x}}$

Рішення завдань

Завдання 1: Перевірити обґрунтованість планових показників (таблиця 1). Визначити середньорічні, базисні, ланцюгові темпи росту обсягів продукції. Відобразити на графіку динаміку росту обсягів продукції.

Для рішення даної задачі необхідно розглянути теоретичний матеріал щодо визначення середніх величин.

Таблиця 2.2 (тис.грн.)

Вид продукції	Минулі роки				В середньому за 4 роки	План на майбутній рік
	1-й	2-й	3-й	4-й		
А	280	300	300	320	300	300
В	200	205	218	221	211	250
С	1330	1910	2030	2100	1842,5	1950
Д	2020	1495	1482	1509	1626,5	1500
всього	3830	3910	4030	4150	3980	4000

Дані, наведені в таблиці 2.2 свідчать про те, що план по виробництву продукції недостатньо обґрунтований. Планові показники поточного року знаходяться на рівні фактично досягнутих результатів в середньому за 4 роки і нижче досягнутого минулорічного рівня виробництва, хоч і середній темп приросту за цей період склав 2.7%:

$$T = \sqrt[3]{4150/3830} = \sqrt[3]{1,083} = 1,027$$

Темпи росту по відносним показникам визначаються за середньою геометричною:

$$T_{gp} = \sqrt[n-1]{T_1 * T_2 * T_3 * \dots * T_n}$$

По виробам В і С план напружений, прийнятий без врахування темпів приросту за минулі роки.

Базові темпи приросту визначаються відношенням обсягу подальших років до першого року, значення якого приймаємо за 100%. Ланцюгові темпи приросту визначаються відношенням показників кожного наступного року до попереднього, значення якого приймається за 100%. Представимо динаміку обсягів виробництва в цілому за 4 роки на графіку (рисунок 2.4).

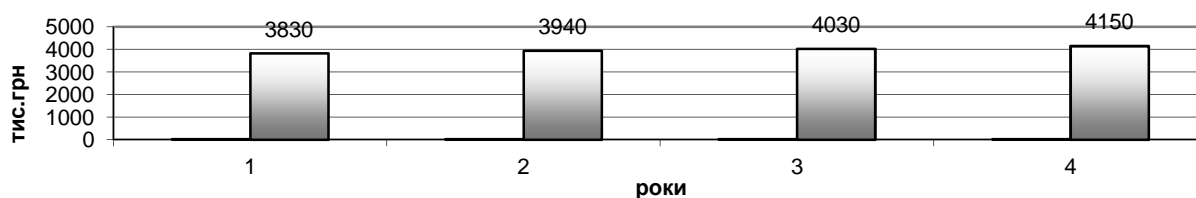

Рис. 2.4 - Динаміка обсягів виробництва на підприємстві

Завдання 2. Вихідні дані.

Таблиця 2.3 – Зміна доходів від реалізації продукції (послуг) за ряд років (тис. грн.)

Роки				
Перший (базисний)	Другий	Третій	Четвертий	П'ятий
935	980	1030	1080	1150

Необхідно обчислити і проаналізувати показники динаміки:

- ланцюгові і базисні абсолютні прирости досліджуваного показника;
- ланцюгові і базисні темпи зростання ;
- абсолютне значення одного відсотка приросту;
- темп приросту, %;
- середній темп зростання;
- середній рівень динамічного ряду.

На підставі показників дати оцінку зміні доходів від реалізації продукції (послуг) за аналізований період і проаналізувати ступінь виконання плану-прогнозу. Результати аналізу подати у вигляді аналітичної таблиці й графіка динаміки аналізованого показника. Зробити висновки.

Рішення

Розрахунок абсолютного приросту, тис. грн.

Ланцюговий – різниця між доходом кожного розрахункового року і доходом попереднього року.

	$P_k - P_{k-1}$		
2 рік:	980-935	=	45 тис. грн.
3 рік:	1030-980	=	50 тис. грн.
4 рік:	1080-1030	=	50 тис. грн.
5 рік:	1150-1080	=	70 тис. грн.

1.2. Базисний – різниця між доходом розрахункового року і доходом базисного року.

	$P_k - P_1$		
2 рік:	980 - 935	=	45 тис. грн.
3 рік:	1030-935	=	95 тис. грн.
4 рік:	1080-935	=	145 тис. грн.
5 рік:	1150-935	=	215 тис. грн.

Розрахунок темпу зростання, %

2.1. Ланцюговий:

	$P_k / P_{k-1} \times 100$		
2 рік:	980/935×100	=	104,8
3 рік:	1030/980×100	=	105,1
4 рік:	1080/1030×100	=	104,9
5 рік:	1150/1080×100	=	106,5

2.2. Базисний:

	$P_k / P_1 * 100$		
2 рік:	980/935×100	=	104,8
3 рік :	1030/935×100	=	110,2
4 рік:	1080/935×100	=	115,5
5 рік:	1150/935×100	=	123,0

3. Абсолютне значення одного відсотка приросту, тис. грн.

	$0,01 \times P_{k-1}$		
2 рік:	0,01 × 935	=	9,35
3 рік:	0,01 × 980	=	9,80
4 рік:	0,01 × 1030	=	10,3
5 рік:	0,01 × 1080	=	10,8

4. Темп приросту, %

4.1. Ланцюговий:

$$(P_k - P_{k-1}) / P_{k-1} \times 100$$

$$2 \text{ рік: } (980-935)/935 \times 100 = 4,8$$

$$3 \text{ рік: } (1030-980)/980 \times 100 = 5,1$$

$$4 \text{ рік: } (1080-1030)/1030 \times 100 = 4,9$$

$$5 \text{ рік: } (1150-1080)/1080 \times 100 = ?$$

4.2. Базисний:

$$(P_k - P_1) / P_1 \times 100$$

$$2 \text{ рік: } (980-935)/935 \times 100 = 4,8$$

$$3 \text{ рік: } (1030-935)/935 \times 100 = 10,2$$

$$4 \text{ рік: } (1080-935)/935 \times 100 = 15,5$$

$$5 \text{ рік: } (1150-935)/935 \times 100 = 23,0$$

Питання для самооцінки

1. Загальне поняття методу кожної науки. У чому суть методу економічного аналізу? Назвіть його особливості.
2. Класифікація методів, засобів та прийомів економічного аналізу
3. Що покладено в основу поділу показників на якісні і кількісні?
4. У чому полягає сутність якісних прийомів? Кількісних?
5. Якими величинами характеризуються показники?
6. Поняття та класифікація факторів, які застосовуються в економічному аналізі.
7. Що покладено в основу класифікації чинників?
8. За якими ознаками класифікуються якісні і кількісні показники?
9. Що покладено в основу класифікації методів і прийомів економічного аналізу?
10. Система показників економічного аналізу і їх класифікація.
11. Від яких чинників залежить діяльність підприємства?
12. Класифікація методів обробки економічної інформації.
13. Методика економічного аналізу.
14. Визначення результативних та факторних показників за характером їх зв'язку.
15. Сутність поняття «резерви».

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Виконайте аналіз динаміки в абсолютних і відносних величинах за даними таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. – Вихідні дані до структурно-динамічного аналізу

Показники	Попередній рік	Планові дані	Звітні дані
Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	50010	50110	50315
В т.ч. за рахунок:	10000	10010	9970
- водопостачання населенню, тис.грн			
- водопостачання підприємствам, тис.грн	40000	40090	49330
- інші послуги, тис.грн	10	10	15
Собівартість 1м ³ води, грн	3,8	3,88	4,02
Вартість основних фондів, всього, тис.грн	400000	400500	400700
В т.ч. активної частини основних фондів, тис.грн	150000	150500	150700
- пасивної частини основних фондів, тис.грн	250000	250000	250000
Всього станків, од.	100	102	102
В т.ч. автоматизованих, од.	10	12	11
Прибуток, тис.грн.	5000	5100	-900
Середня ціна 1м ³ води, грн.	3,9	3,91	3,98

Завдання 2. Надати характеристику змісту основних категорій (термінів) економічного аналізу за наведеною табл. 2.5:

Таблиця 2.5 - Характеристика змісту основних термінів

Терміни	Зміст
(1)Методологія економічного аналізу	
(2) Метод економічного аналізу	
(3) Методика економічного аналізу	
(4) Принципи економічного аналізу	
(5) Фактор	
(6) Показник	
(7) Якісні показники	
(8) Кількісні показники	
(9) Абсолютні показники	
(10) Відносні показники	

Завдання 3. Проаналізувати динаміку випуску продукції, визначити і порівняти планове і фактичне значення аналізованого показника, середній абсолютний приріст, середньомісячні темпи приросту товарної продукції (тис. грн.).

Таблиця 2.6 - Вихідні дані

I квартал		II квартал		III квартал		IV квартал	
пл	фа	пл	фа	пл	фа	пл	факт
77	75	78	77	79	80	82	825

Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація аналізу господарської діяльності

Питання для розгляду на практичному занятті

1. Склад статистичної звітності підприємств. Можливості аналізу за статистичною звітністю.
2. Склад фінансової звітності підприємств. Можливості аналізу за даними фінансової звітності.
3. Етапи проведення аналізу

Питання для самооцінки знань

1. Система економічної інформації як база даних для аналізу.
2. Принципи організації інформаційного забезпечення економічного аналізу.
3. Характеристика джерел інформації економічного аналізу та способи перевірки їх вірогідності.
4. Об'єкти організації економічного аналізу
5. Технологія аналітичного процесу та її елементи: етап, процедура, операція.
6. Характеристика підготовчого, основного і заключного етапів аналізу.
7. Аналітичні номенклатури, носії аналітичної інформації та їх рух.
8. Організаційні форми та виконавці економічного аналізу. Роль та функції окремих служб в організації та проведенні аналізу.
9. Організація комп'ютерної обробки економічної інформації для економічного аналізу.

Тема 4. Методичні основи аналізу найважливіших показників виробничо-фінансової діяльності підприємства. Моделювання

Питання для розгляду

1. Показники обсягу реалізації і випуску продукції, їх зв'язок.
2. Показники використання ресурсів.
3. Показники стану, руху і ефективності використання ресурсів (трудових, матеріальних, технічних)

Результативними показниками діяльності будь-якого, в тому числі й комунального підприємства можуть бути такі абсолютні показники:

Кількість випущеної (чи реалізованої) продукції	К	Вимір в натуральних одиницях: од, шт., метри, тони, гікакалорії та ін.
Випуск (реалізація) продукції, прибуток	ВП (РП)	Вимір в грошових одиницях: грн., тис.грн., млн. грн., ум.грош.од.

Об'ємні вартісні показники, що характеризують діяльність підприємства це виручка від реалізації продукції і випуск продукції (робіт, послуг). Різниця між цими показниками в тому, що реалізована продукція пройшла через мережу збуту і за неї отримано гроші, тобто проведено розрахунки.

Випуск продукції – це продукція вироблена підприємством за період, але не пройшла мережу збуту (тобто наявні залишки на складах).

Представимо систему показників фінансово-господарської діяльності в розрізі використання ресурсів підприємства (питання студентам, які ресурси знаходяться у розпорядженні підприємства)

Ресурси: матеріальні, трудові, технічні, фінансові.

Складемо таблицю 4.1, де відобразимо найбільш часто вживані показники використання ресурсів:

**примітка: жирним шрифтом виділені показники, що характеризують ефективність використання ресурсів.*

Таблиця 4.1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності

Ресурси	Показники	Ум. означення	Розрахунок
1.	2.	3.	4.
Матеріальні	Витрати матеріалів (всього), тис.грн	МЗ	$МЗ=K \times MZe$
	Витрати матеріалів на одиницю), грн./од.	MZe	$MZe = MЗ/К$
	Кількість випущеної продукції, од.(шт.)	К	
	Ціна од. продукції, грн.	Це	
	Випуск (реалізація) продукції, тис.грн.	ВП (РП)	$ВП (РП)=K \times Це$
	Матеріаловіддача, грн./грн.	МО	$МО=ВП/МЗ$
	Матеріалоємність грн./грн.	МЕ	$МЕ=1/МО=MЗ/ВП$
Трудові	Чисельність персоналу, чол	Ч	
	Відпрацьовані дні, дн.	Д	
	Відпрацьовані години, год.	t	
	Продуктивність праці, грн./чол.	ПТ	$ПТ=ВП/Ч$
Фінансові	Собівартість випуску, тис.грн.	С	$С=K \times Ze$
	Витрати на од. продукції, грн./од.	Ze	$Ze=C/ВП$
	Прибуток, тис.грн.	ПР	$ПР=ВП-С$
	Майно (активи підприємства), тис.грн.	А	
	Власний капітал підприємства, тис.грн.	СК	
	Рентабельність (прибутковість) випуску (продажу)	ROS	$ROS=ПР/ВП$
	Рентабельність активів	ROA	$ROA=ПР/А$
	Рентабельність власного капіталу	ROE	$ROE=ПР/СК$
Техніко-технологічні	Вартість основних фондів, тис.грн.	ОФ	
	Фондовіддача грн./грн.	Фo	$Фo=ВП/ОФ$
	Фондоємність грн./грн.	Фe	$Фe=1/Фo=ОФ/ВП$
	Фондоозброєність грн./чол.	Фв	$Фв=ОФ/Ч$

В таблиці 4.1 відображені абсолютні (кількісні) показники, що вимірюються в натуральних одиницях (тони, кілограми, метри і ін.), трудових одиницях (чоловік, днів, годин і ін.); вартісних одиницях (тис. грн., грн., млн. грн., €, \$ і т.д.), а також якісні (ознака: дробова одиниця виміру)

Показники ефективності характеризують відношення показників випуску (чи реалізації) та прибутку до величини використовуваних ресурсів.

Це завжди показники, що характеризують якість. В таблиці 4.1 виділені жирним шрифтом.

Співвідношення обсяг випуску (реалізації)/Ресурс → показники віддачі

Співвідношення прибуток/ресурс → показники рентабельності

Моделювання різних типів детермінованих моделей

Для виконання завдань цього комплексу слід звернутись до способів моделювання: розширення, подовження, розкладу, формального розкладу та згадати основні показники діяльності суб'єкту господарювання.

Завдання 1. Проаналізувати факторну модель обсягу товарної продукції (ТП) таким чином, щоб найшла відображення залежність продуктивності праці (ПТ) від фондоозброєності (Ф_о).

$$ТП = ПТ \times Ч$$

$$Ф_о = ОФ / Ч$$

де Ч- чисельність, ОФ вартість фондів, Ф_в – фондівіддача.

Визначаємо чисельність і дані підставляємо в формулу обсягу товарної продукції:

$$Ч = ОФ / Ф_о; \text{ тоді } ТП = ПТ \times ОФ / Ч$$

Або іншим способом (розширення):

$$ПТ = \frac{ТП}{Ч} = \frac{ТП}{Ч} \times \frac{ОФ}{ОФ} = Ф_в \times Ф_о$$

Завдання 2. В наступному прикладі формулу рентабельності активів (**ROA**) відобразимо через рентабельність продажу і капіталовіддачу активів.

Для цього використаємо спосіб скорочення, поділивши чисельник і знаменник на величину обсягу продажу (РП).

Рентабельність активів (**ROA**) визначається співвідношенням прибутку (ПР) до вартості активів (А)

$$ROA = \frac{ПР}{А} = \frac{ПР}{А} \cdot \frac{РП}{РП} = \frac{ПР}{РП} \times \frac{РП}{А} = ROS \times Ка$$

Завдання 3. Перетворення факторної моделі обсягу товарної продукції: від добутку кількості робітників і середньорічної продуктивності праці до добутку кількості робітників і погодинної продуктивності праці.

Завдання для самостійного рішення

Завдання 1. Побудувати модель середнього заробітку бригади будівельників, якщо відомо наступну інформацію:

- виконано обсяг робіт (О, натур.од.),
- відпрацьовано людино –днів, ЛД,
- те ж, людино-годин (ЛГ),
- чисельність бригади (Ч),
- фонд заробітної плати (ФЗП).

Завдання 2. Створити факторну модель обсягу товарної продукції: від добутку кількості робітників і середньорічної продуктивності праці до добутку кількості робітників і погодинної продуктивності праці.

Завдання 3. Відновити пропущені проміжні розрахунки, які дозволили перетворити вхідну кратну модель у вихідну мультиплікативну:

$$\Phi B = \text{ВП} / \text{ОВ}\Phi = \dots = \text{ПВ}_1 \times \text{ПВ}_2 \times \Phi \text{ мо},$$

ПВ_1 - питома вага активної частини основних фондів у їх вартості (ОВФ);
 $\Phi \text{ мо}$ - фондвіддача машин і обладнання, ПВ_2 - питома вага машин і обладнання в активній частині ОВФ.

Завдання 4.

- Виразіть через собівартість реалізованої продукції модель рентабельності капіталу.
- Виразіть рентабельність власного капіталу через рентабельність активів.

Тема 5. Економіко-статистичні і економіко-логічні способи обробки економічної інформації

Питання теми

- Рішення задач за допомогою економіко-статистичних способів
- Рішення задач способами факторного аналізу

Серед статистичних методів, використовуваних в аналізі, чільне місце посідає *табличний*.

Таблиці використовують для акумулювання, розробки і зберігання цифрової інформації. У процесі її збирання та заповнення таблиць виникає низка технічних складностей, якщо інформації забагато. З метою забезпечення *компактності табличної інформації*:

- вихідну інформацію приведену у таблиці спрощують чи округляють (до тисяч, мільйонів грошових одиниць тощо);
- скорочують або частково відкидають другорядні дані;
- об'єднують дані у групи і підраховують проміжні підсумкові показники або проводять розрахунки і надають дані як середні показники;
- комбіновано показують частину показників у деталізованому вигляді, а інші розміщують разом в одному рядку (як «інші»);
- поділяють вихідну інформацію на кілька самостійних сукупностей з наступним складанням кількох простіших таблиць з вузьким змістом.

Ці правила слід використовувати в подальших аналітичних розрахунках.

Особливу увагу слід приділяти застосуванню в аналізі *графічних методів*. Ці методи у поєднанні з комп'ютерною обробкою забезпечують більшу наочність результатів аналізу.

Розглянемо використання цих методів на виконанні наступного завдання:

Завдання 1. Є дані комунального підприємства за 2 роки щодо надходження стоків від населення, госпрозрахункових і бюджетних об'єктів та оплати за виконання послуг водовідведення.

Надійшло стоків у 2012 і 2011 роках, тис.м³:

- від населення – 124081,2; 139720,6
- від бюджетних організацій – 10396,9; 10288
- від госпрозрахункових організацій - 22913; 22375

Таблиця 5.1 – Основні показники підприємства водовідведення

Надійшло	Стоки, фактично враховані, тис.м3						Нараховані доходи за надані послуги, тис.грн.					
	2 012р.	2 011р.	структура надходження стоків,%		зміни структури , %	зміни динаміки , %	2 012р.	2 011р.	структура надходження стоків,%		зміни структури , %	зміни динаміки , %
			2012р	2011р					2012р	2011р		
- від населення	124081,2	139720,6	78,84	81,05	-2,22	88,81	33651	37724,7	55,99	60,57	-4,58	89,20
- від бюджетних організацій	10396,9	10288	6,61	5,97	0,64	101,06	3535	3492,8	5,88	5,61	0,27	101,21
- від госпрозрахункових організацій	22913	22375	14,56	12,98	1,58	102,41	22910,9	21062	38,12	33,82	4,30	108,78
Разом	157391,5	172383,6	100	100	0	91,30	60096,9	62279,5	100,00	100,00	0,00	96,50

19

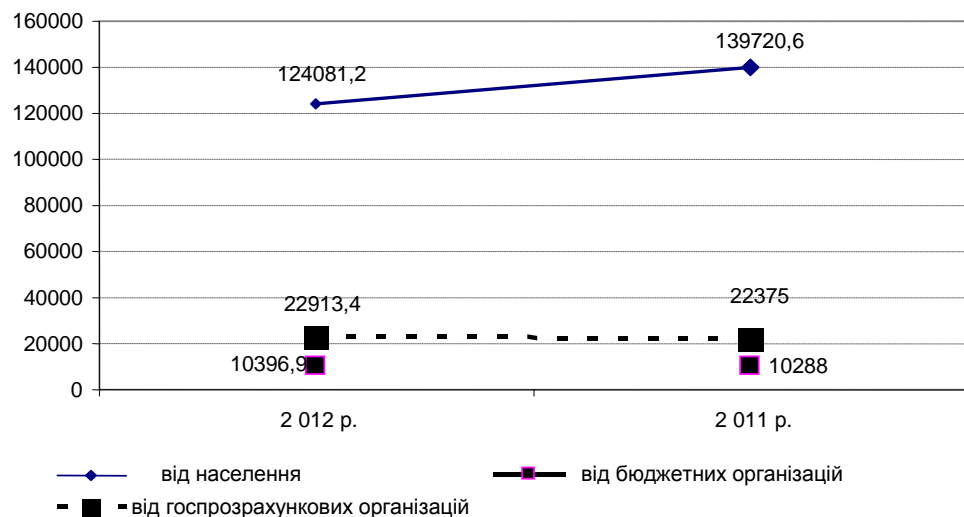

Рис.5.1 - Лінійна діаграма

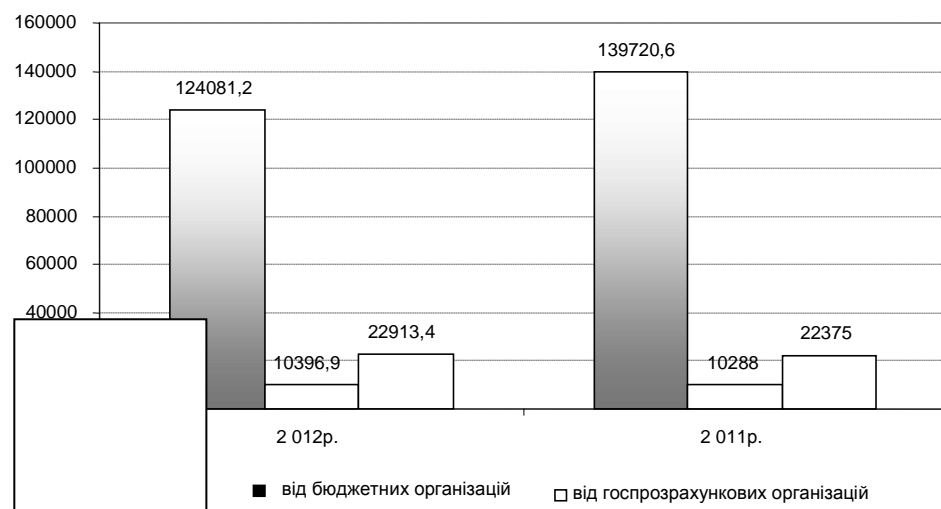

Рис.5.2 - Гістограма

Нараховані доходи за надані послуги у 2012 і 2011 роках, тис.грн.:

- від населення – 33651; 37724,7
- від бюджетних організацій – 3535; 3492,8
- від госпрозрахункових організацій - 22910,9; 21062

Треба виконати порівняльний аналіз структури і динаміки споживання послуг водовідведення і доходів та зробити відповідні висновки. Для наочності продемонструвати динаміку змін структури графічно.

Розв'язок

Для виконання поставленої задачі доцільно скласти аналітичну таблицю, використовуючи комп'ютерну програму Excel таким чином, щоб знайшли відображення як структурні зміни, так і зміни динаміки. Приклад розрахунку надано у табл. 5.1. Як видно з табл. 5.1 має місце скорочення обсягів стоків від населення, що відбулось внаслідок введення об'єктів обліку води (лічильників) у споживачів до 88,8%.

В зв'язку з розвитком промислової інфраструктури та розширення діяльності бюджетних організацій має місце зростання обсягів стоків відповідно на 102,4% і 101,1%. Щодо структури споживання, то найбільша питома вага приходить на населення – у 2012 році вона склала 78,84%, на другому місці – промислові споживачі (госпрозрахункові організації) – 14,56%, на третьому – бюджетні організації – 6,61%. Аналогічна ситуація за розподілом місць щодо споживання послуг підприємства спостерігалась і у попередньому періоді, проте по вищезгаданій причині (встановлення населенням лічильників) відбулися структурні зміни – питома вага найбільшого споживача зменшилась на 2,2%, тоді як питома вага бюджетних і госпрозрахункових організацій виросла на 0,64% і 1,58%.

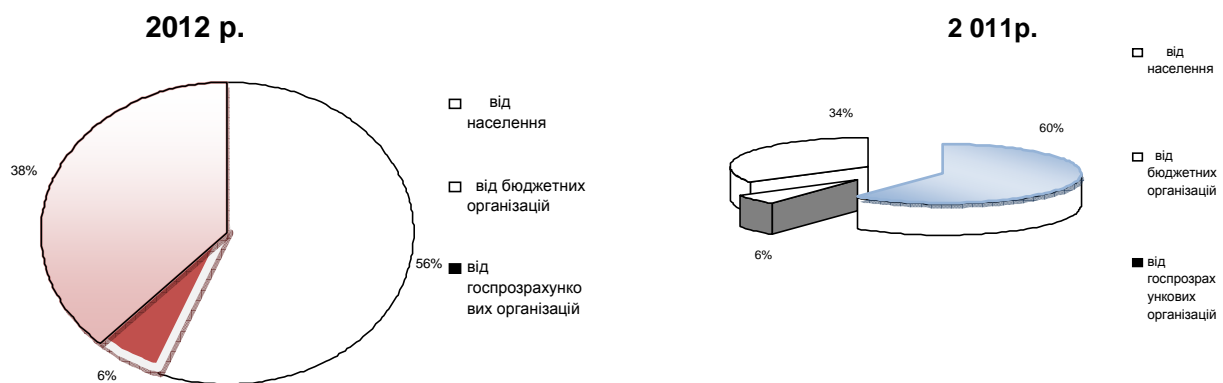

Рис.5.3 - Приклади секторних діаграм, які демонструють структуру доходів

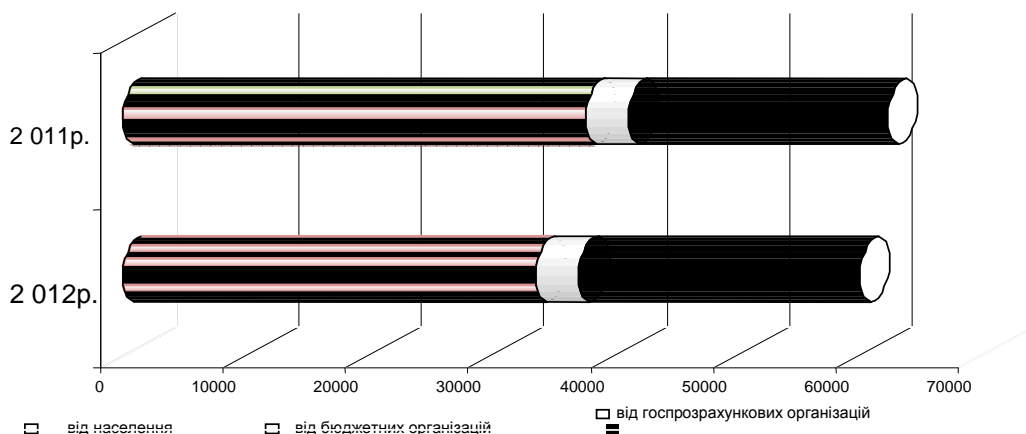

Рис.5.4 - Приклад діаграми, що демонструє динаміку структури доходів

СЕРЕДНІ ВЕЛИЧИНИ

Середні величини - це абстрактні величини, за допомогою яких досягається узагальнення відповідних сукупностей типових, однорідних явищ, процесів, показників (рис. 5.5).

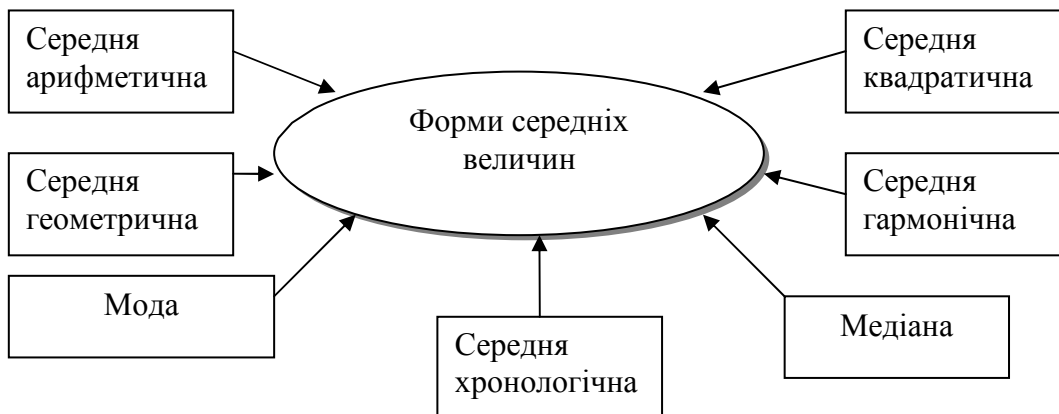

Рис.5.5

Найбільш часто в аналізі застосовуються:

- середня *арифметична проста* (незважена), обчислюється діленням суми окремих значень ознак на їх кількість, $\Sigma x_n / n = X_{ар}$; (1)
- середня *арифметична зважена* ($X_{зв}$), $\Sigma x_i f_i : \Sigma f_i = X_{зв}$; (2)
 x_i – варіанти значень аналізованого показника, f_i – частоти (ваги);
- середня *гармонічна* ($X_{гар}$), обчислюється як відношення суми ознак до суми добутків цих ознак на обернені значення варіант, розраховується за формулою

$$X_{гар} = \Sigma f_i : \Sigma 1 / x_i * f_i ; \quad (3)$$

- середня *хронологічна*, для однакових проміжків часу розраховується як

$$X_{хр} = (0,5x_1 + x_2 + \dots + 0,5x_n) / (n-1), \quad (4)$$

де x_1, x_2, \dots, x_n – варіанти значень аналізованого показника; n – кількість варіантів.

За допомогою середньої хронологічної можна обчислити середні залишки оборотних коштів, коли відома їх вартість станом на кожне перше число місяця;

- середня *геометрична* ($X_{геом}$) застосовується для обчислення середніх темпів зростання під час аналізу динамічних рядів. Обчислюється за формулою

$$X_{геом} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot \dots \cdot x_n}, \quad (5)$$

де $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ - ланцюгові коефіцієнти росту,

- $X_{кв}$ середня квадратична. Формула розрахунку для простої середньоквад-

ратичної має вигляді:
$$X_{кв} = \sqrt{(x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2) / n}. \quad (6)$$

Завдання 1. На основі наведених даних проаналізувати динаміку середньомісячної заробітної плати по підприємству в цілому і структуру ФОП.

Таблиця 5.2

Базовий період						Звітний період					
цех 1		цех 2		Цех 3		цех 1		цех 2		цех 3	
СЗП	Ч	СЗП	Ч	СЗП	Ч	СЗП	ФОП	СЗП	ФОП	СЗП	ФОП
130	200	150	220	180	280	150	30150	170	37400	190	53200

де СЗП — середня заробітна платня; ФОП — фонд оплати праці; Ч — чисельність робітників.

Обґрунтувати використання середніх величин.

Пояснення: $ФОП = Ч \cdot СЗП$

$$\begin{aligned} \sum \text{ФОП б.п.} &= \text{ФОП}_{\text{б.п.1}} + \text{ФОП}_{\text{б.п.2}} + \text{ФОП}_{\text{б.п.3}} \\ \text{СЗП}_{\text{б.п.}} &= \sum \text{ФОП б.п.} / \sum \text{Ч б.п.} \end{aligned}$$

За аналогічними формулами визначаємо дані звітного періоду.

Для оцінки структури ФОП використовуємо графічний спосіб

ЕКОНОМІКО-ЛОГІЧНІ СПОСОБИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

Економіко-логічні способи обробки інформації включають методи загального і факторного аналізу.

До задач ЕА загального аналізу відносяться задачі з визначенням відносних величин, величин динаміки (темів росту, приросту), абсолютних величин, оформлення і рішення в таблицях, графіках, моделюванні.

Для визначення резервів росту ефективності діяльності підприємства і використовуються методи факторного аналізу, які включають: метод ланцюгових підстановок, метод абсолютних різниць, метод відносних різниць, балансовий метод, інтегральний метод, логарифмічний і ін.

Розглянемо рішення задачі з використанням деяких методів:

Задача 1. Проаналізуйте вплив факторів на випуск продукції. Вихідні дані надані в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3 – Аналітичні дані для оцінки впливу факторів на результативний показник

Показники	Ум. озн	По плану	Фактично	Абс. відхилення (+,-) *Δ	% виконання плану
Випуск продукції, тис. грн.	ВП	160	240	+80	150
Чисельність персоналу, чол.	Ч	10	12	+2	120
Середньорічна продуктивність праці 1 чол., тис. грн./чол.	ПТ	16	20	+4	125

Рішення

1. Спосіб ланцюгових підстановок

Означимо індексом «0» планові показники і індексом «1» фактичні показники. Представимо плановий і фактичний випуск продукції мультиплікативними моделями:

$$\text{ВП}_0 = \text{Ч}_0 \times \text{ПТ}_0 \qquad \text{ВП}_1 = \text{Ч}_1 \times \text{ПТ}_1$$

Спосіб ланцюгових підстановок передбачає на **першому етапі** поступову заміну планових величин на фактичні:

Планові величини: $\text{ВП}_0 = \text{Ч}_0 \times \text{ПТ}_0$

Перша підстановка: $\text{ВП}_{\text{ум}} = \text{Ч}_1 \times \text{ПТ}_0$

$\text{ВП}_{\text{ум}}$ – умовний показник, бо це добуток планових і фактичних величин.

Друга підстановка в результаті дає фактичні величини: $\text{ВП}_1 = \text{Ч}_1 \times \text{ПТ}_1$

На *другому етапі* послідовно від першої підстановки віднімаємо вихідну модель:

$$\text{ВП}_1 - \text{ВП}_0 = \text{Ч}_1 \times \text{ПТ}_0 - \text{Ч}_0 \times \text{ПТ}_0 = (\text{Ч}_1 - \text{Ч}_0) \text{ПТ}_0,$$

Одержуємо зміни обсягу продукції (ВП) за рахунок зміни першого фактора – чисельності (Ч). Означимо всі зміни факторів знаком Δ . Тоді:

$$\Delta ВПч = ВП_y - ВП_0 = (Ч_1 - Ч_0) ПТ_0 = \Delta Ч \times ПТ_0,$$

Тобто, зміна обсягу ВП за рахунок зміни чисельності ($\Delta ВПч$) дорівнює добутку зміни фактичної чисельності порівняно з плановою ($\Delta Ч$) та планової продуктивності праці ($ПТ_0$).

Зміна ВП за рахунок продуктивності праці розрахуємо як:

$$\Delta ВПпт = ВП_1 - ВП_y = Ч_1 \times ПТ_1 - Ч_1 \times ПТ_0 = Ч_1 (ПТ_1 - ПТ_0) = Ч_1 \Delta ПТ$$

Правильність оцінки впливу факторів перевіряємо шляхом балансової перевірки:

$$\Delta ВП = ВП_1 - ВП_0 = \Delta ВПч + \Delta ВПпт$$

Використовуємо для рішення числову інформацію і підставляємо в моделі:

$$\Delta ВПч = (Ч_1 - Ч_0) ПТ_0 = \Delta Ч \times ПТ_0 = (12 - 10) \times 16 = 32 \text{ (тис.грн.)}$$

$$\Delta ВПпт = Ч_1 \times ПТ_1 - Ч_1 \times ПТ_0 = Ч_1 (ПТ_1 - ПТ_0) = Ч_1 \Delta ПТ = 12 \times (20 - 16) = 48 \text{ (тис.грн.)}$$

Балансова перевірка:

$$\Delta ВП = ВП_1 - ВП_0 = \Delta ВПч + \Delta ВПпт = 32 + 48 = 80 \text{ (тис.грн.)}$$

2. Спосіб абсолютних різниць - це другий етап способу ланцюгових підстановок

$$\Delta ВПч = (Ч_1 - Ч_0) ПТ_0 = \Delta Ч \times ПТ_0$$

$$\Delta ВПпт = Ч_1 (ПТ_1 - ПТ_0) = Ч_1 \Delta ПТ$$

3. Інтегральний спосіб застосовується відповідно з алгоритмом для мультипликативної факторної моделі.

Для двофакторної мультипликативної моделі алгоритм наступний:

$$\Delta ВПч = \Delta Ч \times ПТ_0 + 1/2 \Delta Ч \Delta ПТ = 2 \times 16 + 1/2 (2 \times 4) = 36 \text{ (тис. грн.);}$$

$$\Delta ВПпт = \Delta ПТ \times Ч_0 + 1/2 \Delta Ч \Delta ПТ = 4 \times 10 + 1/2 (2 \times 4) = 44 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\Delta ВП = \Delta ВПч + \Delta ВПпт = 36 + 44 = 80 \text{ (тис.грн.)}$$

Як бачимо, між результатами впливу факторів за інтегральним способом і способами ланцюгових підстановок є різниця розміром в 4 тис. грн. по кожному фактору. Ця різниця є неподільним залишком, який являє собою сумісний вплив факторів чисельності і продуктивності праці (про неподільний залишок студенти вивчають самостійно).

4. Логарифмічний спосіб.

Логарифмічний спосіб, як і інтегральний більш точно розподіляє вплив факторів. Алгоритм визначення впливу факторів наступний:

$$y = a \epsilon$$

$$\Delta y_a = \Delta y \frac{\lg i_a}{\lg i_y}$$

$$\Delta y_\epsilon = \Delta y \frac{\lg i_\epsilon}{\lg i_y}$$

$$i_a = a_1 / a_0, i_\epsilon = \epsilon_1 / \epsilon_0, i_y = y_1 / y_0$$

i – це індекс, який визначається аналогічно темпам росту, вимірюється в долях одиниці.

Для нашої задачі

$$\Delta ВПч = \Delta ВП \frac{\lg i_\epsilon}{\lg i_{en}}$$

$$\Delta ВПпт = \Delta ВП \frac{\lg i_a}{\lg i_{en}}$$

5. Індексна схема розрахунку.

Визначаємо вплив зміни середньої чисельності робітників.

$$\Delta \text{ВПч} = \text{ВП}_0 \times (I_{\text{ч}} - 1), \text{ де } I_{\text{ч}} = \text{Ч}_1 / \text{Ч}_0$$

Визначаємо зростання продуктивності праці одного працівника

$$\Delta \text{ВПпт} = \text{ВП}_0 \times I_{\text{ч}} (\text{Іпт} - 1),$$

де Іпт – індекс продуктивності праці одного працівника, $I_{\text{ч}}$ – індекс середньої чисельності робітників.

$$\text{Іпт} = \text{ПТ}_1 / \text{ПТ}_0$$

Слід відмітити, що рішення з використанням будь-якого способу повинне перевірятись шляхом **балансової перевірки**.

Завдання. Необхідно дати узагальнюючу оцінку виробничій діяльності підприємства міського господарства.

Таблиця 5.2 - Зміна основних показників роботи підприємства (у відсотках до базисного періоду)

Кількість працівників	Основні фонди	Обсяг продукції (послуг)	Прибуток
98	101	103	105

Рішення.

1. Розраховуємо індекс продуктивності праці. $I_{\text{V}} = I_{\text{Q}} / I_{\text{Ф}_0} = 1,03 / 0,98 = 1,051$

2. Розраховуємо індекс фондівдачі основних фондів.

$$I_{\text{ФВ}} = I_{\text{Q}} / I_{\text{ОФ}} = 1,03 / 1,01 = 1,02$$

1. Розраховуємо індекс фондоозброєності праці.

$$I_{\text{Ф}_0} = I_{\text{ОФ}} / I_{\text{T}} = 1,01 / 0,98 = 1,031$$

2. Розраховуємо індекс прибутковості основних фондів.

$$I_{\text{Р}_0\text{ф}} = I_{\text{П}} / I_{\text{ОФ}} = 1,05 / 1,01 = 1,04$$

3. Розраховуємо індекс прибутковості використання трудових ресурсів.

$$I_{\text{РП}} = I_{\text{П}} / I_{\text{T}} = 1,05 / 0,98 = 1,071$$

4. Розраховуємо індекс рентабельності продукції.

$$I_{\text{РП}} = I_{\text{П}} / I_{\text{Q}} = 1,05 / 1,03 = 1,019$$

Висновок: Згідно отриманих розрахунків продуктивність праці в плановому періоді збільшилася в середньому на 5,1 %. Продуктивність праці збільшилась за рахунок збільшення обсягу продукції в плановому періоді в порівнянні з базисним на 3 % та зменшення кількості працівників на 2,0 %.

В плановому періоді зроста ефективність використання основних фондів (на 2,0 %), а також фондоозброєність персоналу (на 3,1 %).

Зроста рентабельність, тобто прибутковість продукції на 1,9%.

Рентабельність основних фондів збільшилась на 4,0 %, рентабельність використання персоналу - на 7,1 %,.

Прибутковість підприємства зроста за рахунок зменшення кількості працівників в плановому періоді на 2,0%, зростання прибутку на 5,0 %, основних фондів на 1,0 %, обсягу продукції на 3,0 %.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Порівняти середній відсоток виконання плану випуску продукції (ВП) по об'єднанню 1 та об'єднанню 2. Обґрунтувати використання середніх величин(тис. грн.)

Таблиця 5.3

Об'єднання 1						Об'єднання 2					
Завод 1		Завод 2		Завод 3		Завод 4		Завод 5		Завод 6	
Фактичний випуск	% ВП	Фактичний випуск	% ВП	Фактичний випуск	% ВП	Плановий випуску	% ВП	Плановий випуску	% ВП	Плановий випуску	% ВП
700	105	205	100	420	103	250	110	550	90	285	105

Завдання 2. За даними наведеними в таблиці, проаналізувати вплив факторів на результативний показник логарифмічним способом.

Зробити розрахунки впливу факторів за допомогою способів абсолютних і відносних різниць. Порівняти одержані результати рішення

Таблиця 5.4

Показники	Ум. п	План	Факт	Аб.відх.	% вик.	Відх,%
Чисельність робітників, чол.	Ч	35	33	-2	94,3	5,7
Продуктивність праці, тис. грн.	СВ	1200	1400	200	116,7	16,7
Випуск продукції(за рік)	ВП	42000	46200	4200	110	10

Завдання 3. Визначити індексним методом вплив факторів на обсяг реалізації продукції.

Таблиця 5.5

Види продукції	Кількість ,т		Ціна, грн /кг		Обсяг реалізації, тис.грн	
	За планом (g ₀)	Фактично (g ₁)	За планом (p ₀)	Фактично (p ₁)	За планом (g ₀ p ₀)	Фактично (g ₁ p ₁)
А	3	4	5	5,5	15	22
В	8	6	4	5	32	30
С	6	7	2	1,5	12	10,5
Д	4	6	1	1	4	6
Разом	х	х	х	х	63	68,5

Завдання 4. Підготуватись до першого поточного модулю за лекційними і матеріалами практичних і самостійних робіт.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО І ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Тема 6. Аналіз фінансових результатів

Теоретичні питання, що розглядаються на практичному занятті

1. Джерела інформації для аналізу фінансових результатів.
2. Порядок розрахунку фінансового результату від видів діяльності.
3. Застосування відповідних видів прибутку для визначення прибутковості.
4. Економічна сутність і способи розрахунку маржинального прибутку.
5. Визначення безпечного обсягу продажів і зони безпеки підприємства із застосуванням графічного й аналітичного способів.

Для засвоєння матеріалу за темою та відпрацювання уміння проводити аналіз фінансових результатів на практичному занятті:

1. Відпрацьовуються навички по визначенню обсягу реалізації продукції (доходів) підприємства.

2. Відпрацьовуються навички оцінки фінансових результатів за видами діяльності підприємства (операційною, фінансовою, інвестиційною).

3. Відпрацьовуються навички щодо моделювання фінансових результатів та використання способів економічного аналізу щодо оцінки впливу факторів на формування фінансових результатів та кількісної і якісної оцінки тенденцій показників прибутку та рентабельності.

За матеріалами Звіту про фінансові результати підприємства (надаються в додатках) студенти проводять: складання адитивної моделі формування прибутку, аналіз динаміки показників валового і чистого прибутку, прибутку до оподаткування, прибутку за видами діяльності та відповідні показники рентабельності.

Для визначення динаміки тенденцій фінансових результатів доцільно розрахувати темпи змін прибутку, виручки від реалізації та активів і порівняти динаміку показників.

Якщо підприємством дотримується співвідношення

$$T_{\text{пр}} > T_{\text{вир}} > T_{\text{акт}} > 100\% ,$$

де $T_{\text{пр}}$, $T_{\text{вир}}$, $T_{\text{акт}}$ - темпи змін відповідно прибутку, виручки і активів, то воно ефективно використовує ресурси, зменшує витрати на виробництво, реалізацію і випуск продукції.

На основі фінансового звіту складають адитивну модель формування чистого прибутку, проводять його факторний аналіз, роблять відповідні висновки. Моделювання взаємозалежності показників рентабельності проводиться за моделлю „Дюпона”:

$$ROA = \frac{\text{ЧП}}{A} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ЧР}} \times \frac{\text{ЧР}}{A} = R_{\text{пр}} \times K_a$$

$$ROE = \frac{\text{ЧП}}{BK} = \frac{\text{ЧП}}{A} \times \frac{A}{BK} = ROA \times \frac{A}{BK}$$

$$ROE = ROA \times \left(\frac{A}{BK} \right) - \text{рівняння Дюпона}$$

$\frac{A}{BK}$ - коефіцієнт фінансового левериджу;

де ЧП –чистий прибуток; ЧР –чистий дохід; А –середньорічна вартість активів; ВК - власний капітал; К – капіталовіддача активів; $R_{пр}$ - рентабельність продажу; ROA - рентабельність активів; ROE - рентабельність капіталу.

Рівняння показує: прибутковість капіталу як залежність від прибутковості активів і фінансового левериджу.

Виконуючи аналіз фінансових результатів слід приділити увагу проведенню операційного (маржинального) аналізу, або як його ще називають – аналізу безбитковості.

Можливості маржинального аналізу

- оцінка безбиткового об'єму продажу;
- визначення зони безбитковості підприємства;
- визначення необхідного об'єму продажу для одержання заданого прибутку;
- визначення критичного рівня постійних витрат при заданому рівні маржинального доходу;
- визначення критичного рівня ціни при заданому рівні об'єму продажу, змінних і постійних витрат;
- вибір варіантів технології виробництва, потужностей, асортименту.

Умови проведення маржинального аналізу:

- необхідність поділу витрат на дві частини – змінні і постійні;
- змінні затрати змінюються пропорційно об'єму виробництва (реалізації) продукції;
- постійні витрати не змінюються в межах релевантного об'єму продукції;
- тотожність виробництва і реалізації продукції в заданому проміжку часу (запаси готової продукції суттєво не змінюються);
- ефективність виробництва, рівень цін і виробництва значно не змінюються на протязі періоду, що аналізується;
- пропорційність надходження виручки від об'єму реалізованої продукції.

Рівняння загального об'єму витрат: $Y = a + vx$

Умовні позначення: Y – сума затрат на виробництво продукції, a – абсолютна сума постійних витрат за період, що аналізується, v – ставка змінних витрат на одиницю продукції, x - об'єм виробництва продукції, C – собівартість одиниці продукції

$$C = (a + vx)/x = a/x + vx/x = a/x + v$$

Величина змінних витрат перебуває у прямій залежності від зміни обсягу виробництва і реалізації продукції. За характером такої залежності змінні витрати можуть мати пропорційний, дигресивний або прогресивний характер росту.

До складу постійних належать витрати, сума яких не залежить від зміни обсягу виробництва і реалізації продукції в рамках певного часового періоду. Як правило, постійні витрати здійснюються і за умови відсутності основної діяльності. Постійні витрати, у свою чергу, поділяються на абсолютно постійні (здійснення орендних платежів) та умовно-постійні (знос малоцінних та швидкозношуваних предметів).

Аналітичний метод розрахунку безбиткового об'єму продажу і зони безпеки підприємства

Аналіз безбитковості чи аналіз витрат, прибутку й обсягу виробництва (CVP-аналіз) – це аналітичний підхід до вивчення взаємозв'язку між витратами та доходами при різних рівнях виробництва.

$$Пм = П + Н$$

$$Пм = В - Рп$$

$$Т/Н = В/Пм$$

$$Т = В \times Н / Пм = Н / (Пм/В)$$

Розрахунок критичної точки об'єму реалізації до маржинального прибутку

$$Т = Н / Пм \times 100\%$$

Розрахунок точки беззбитковості в натуральних одиницях

$$Т = К \times Н / Пм$$

$$Пс = Пм / К; \quad Пм = К \times Пс$$

$$Т = Н / Дс$$

Критичний об'єм реалізації:

$$Т = Н / (Р - V)$$

Умовні позначення: Пм - маржинальний прибуток, Пу - питома вага маржинального прибутку в виручці від реалізації, Т - точка беззбитковості, Пс - ставка маржинального прибутку в ціні на одиницю продукції, Ц - ціна продукції, Н - постійні витрати, Рп - змінні витрати, В - виручка від реалізації продукції, К - кількість проданої продукції в натуральних одиницях, V - питома змінні витрати, П - прибуток продукції

В умовах аналізу беззбитковості також з'являється можливість планувати величину прибутку, тому що зі зміною обсягу реалізації змінюються тільки перемінні витрати, у той час як постійні залишаються незмінними (на певному проміжку часу).

Графічний метод аналізу зв'язку витрати – прибуток – обсяг реалізації

Знаходження точки беззбитковості проходить наступним чином: на осі абсцис (шкала обсягу) відкладається обсяг продукції; на осі ординат – вартісні показники: лінія постійних витрат – паралельно осі абсцис на рівні фактичних (планових) постійних витрат. Відображається лінія змінних витрат (її початок – у точці постійних витрат на осі ординат) та лінія обсягу реалізації (пряма лінія, початок якої в 0).

Точка перетину лінії собівартості і лінії обсягу реалізації проектується на вісь абсцис. Одержимо кількість продукції у точці, де прибуток дорівнює 0., тобто точку беззбитковості. (див. рисунок 6.1).

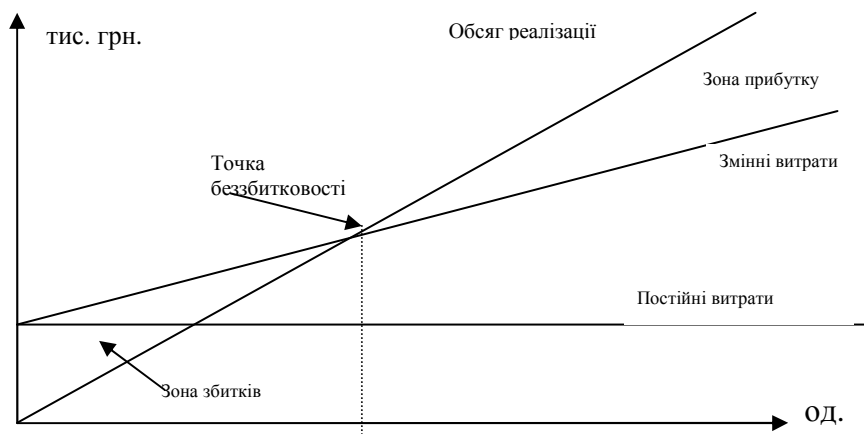

Рис.6.1 - Графічний спосіб маржинального аналізу

Особливість аналізу беззбитковості для декількох видів продукції

Особливістю аналізу беззбитковості для декількох видів продукції є сумісність постійних витрат. Продемонструємо це на прикладі.

Завдання. Аналіз беззбитковості операційної діяльності підприємства, що виробляє два види продукції, де постійні витрати надані сумарно на види продукції, а перемінні витрати розраховані за кожним видом (табл.6.1.).

Таблиця 6.1 – Вихідні дані

Показники, грн.	Продукція А		Продукція В		Всього	
Виручка від реалізації	100.000	100%	300.000	100%	400.000	100.0%
Мінус перемінні витрати	70.000	70%	120.000	40%	190.000	47.5%
Маржинальний доход	30.000	30%	180.000	60%	210.000	52.5%
Мінус постійні витрати					141.750	
Чистий прибуток					68.250	

Визначити точку беззбитковості для цього випадку, а також розрахувати точку беззбитковості для випадку зміни структури випуску продукції. Зробити висновки.

Методика рішення завдання

У табл.6.1 наведені розрахункові дані, що враховують зміну структури продукції. За даними табл.6.1 та 6.2 одержуємо:

Загальна точка беззбитковості = $141750 / 0,525 = 270,000$.

Таблиця 6.2 – Розрахункові дані із зміною структури продукції

Показники, грн.	Продукція А		Продукція В		Всього	
Виручка від реалізації	300.000	100%	100.000	100%	400.000	100.0%
Мінус перемінні витрати	210.000	70%	40.000	40%	250.000	62,5%
Маржинальний доход	90.000	30%	60.000	60%	150.000	37.5%
Мінус постійні витрати					141.750	
Чистий прибуток					68.250	

Зі зміною структури виробництва і продажів (при сумарному обліку постійних витрат) загальний відносний маржинальний доход і точка беззбитковості змінюються. Змінюється також точка беззбитковості: $T = 141750 / 0,375 = 378,000$ грн.

За допомогою цього формату можна аналізувати структуру виробництва і продажу та домагатися найбільш ефективної, прийнявши як критерій мінімум значення точки беззбитковості. На практиці, особливо при великій номенклатурі виробництва, звичайно прибігають до роздільного аналізу беззбитковості різних видів продукції.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. На основі даних Звіту про фінансові результати (додаток) побудувати формат для маржинального аналізу та визначити основні параметри беззбитковості.

Завдання 2. Проаналізувати вплив чинників на зміну валового прибутку та динаміку рентабельності продаж (табл.6.3).

Таблиця 6.3

Стаття(тис. грн.)	За звітний період	За попередній період
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2400
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1800	1950
Адміністративні витрати	70	85
Витрати на збут	55	45

Завдання 3. Проаналізувати вплив чинників на зміну валового прибутку (табл.6.4).

Таблиця 6.4

Вид продукції	Кількість продукції, од.		Ціна, грн.		Собівартість одиниці продукції, грн.	
	минулий	звітний	минулий	звітний	минулий	звітний
А	600	630	70	75	56	61
Б	400	410	55	53	42	49

Завдання 4. Ціна виробу на ринку - 4,6 грн. / од., прямі витрати на виріб-2,36 грн., річна сума постійних витрат - 652 тис.грн. За якого обсягу виробництва підприємство не матиме збитків?

Завдання 5. Виріб продається за 20 грн. Питомі змінні витрати на одиницю продукції складають 10 грн. Реалізовано 1000 одиниць виробів. Постійні витрати при цьому рівні 4500 грн. На підставі наявної інформації потрібно визначити: маржинальний прибуток одиниці продукції; маржинальний прибуток у цілому; розмір отриманого прибутку; точку беззбитковості (аналітичним та графічним способами).

Завдання 6. Проаналізувати структуру витрат підприємства

Таблиця 6.5

Елементи операційних витрат (тис. грн.)	Базовий період	Звітний період
1. Матеріальні витрати	100	102
2. Витрати на оплату праці	150	154
3. Відрахування на соціальні заходи	90	85
4. Амортизація	64	65
5. Інші операційні витрати	100	90
Разом	504	496

Тема 7. Аналіз фінансового стану

Для засвоєння теоретичного матеріалу, та відпрацювання умінь аналітичної обробки фінансової звітності і на її основі визначення фінансового стану суб'єкту господарювання, студентам на практичних заняттях і самостійно треба виконати наступне:

1. Скласти і проаналізувати аналітичний баланс підприємства, використовуючи методи горизонтального і вертикального аналізу. Зробити відповідні висновки щодо структури активів та пасивів суб'єкта господарювання, співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості.

2. Проаналізувати структуру власного капіталу підприємства (форма №4 – Звіт про власний капітал, форма №1 –Баланс)
3. Провести оцінку якості управління підприємством на основі аналізу форми №3 - Звіт про рух грошових коштів.
4. Обчислити показники фінансової стійкості підприємства, порівняти їх з нормативними рінями, проаналізувати їх динаміку та зробити висновки
5. Обчислити показники ліквідності підприємства та проаналізувати їх динаміку. Зробити висновки
6. Визначити показники загальної рентабельності підприємства, рентабельності власного капіталу, рентабельності продажу, рентабельності активів, проаналізувати їх динаміку, виконати факторний аналіз рентабельності капіталу за „Дюпонівською моделлю”. Зробити висновки
7. Проаналізувати оборотність оборотних активів підприємства. Зробити висновки щодо ділової активності суб’єкта господарювання.

Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб’єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни. Він проводиться за даними фінансової звітності, а отже, орієнтований в основному на зовнішніх користувачів. Такий аналіз охоплює чотири етапи:

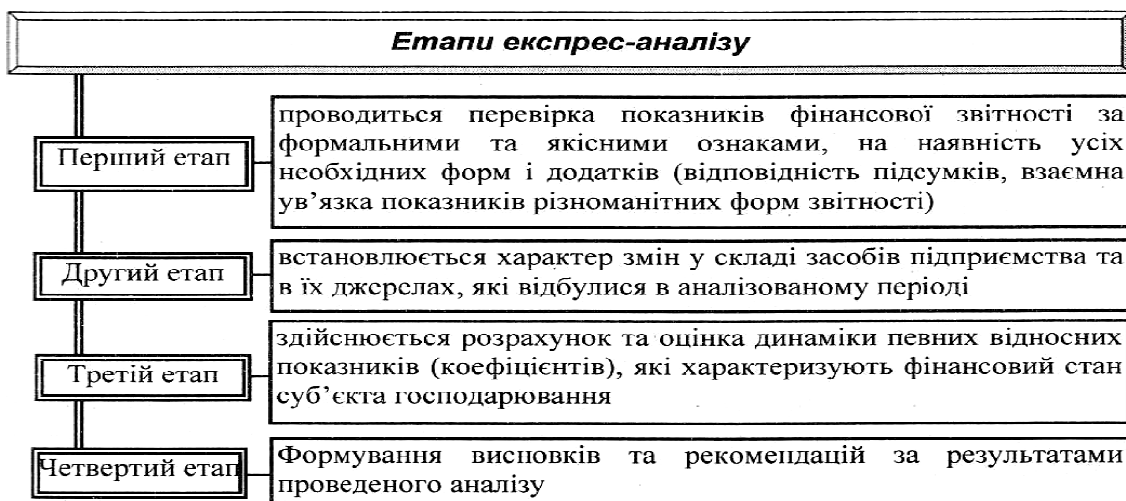

Рис. 7.1 - Етапи проведення експрес-аналізу

Майновий потенціал характеризується розміром, складом і станом засобів, якими володіє підприємство. Грошова оцінка таких засобів наводиться в активі балансу підприємства, а джерела їх утворення – в пасиві.

На цьому етапі оцінюється: зміна валюти балансу, формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни у складі майна та джерелах його утворення.

Аналітичний баланс підприємства може формуватись шляхом перегрупування та/або агрегування (об’єднання) окремих статей, розділів балансу для надання балансу в формі, придатній для аналізу.

Оцінюючи *перший розділ активу* балансу, необхідно враховувати, що дослідження змін структури активів підприємства дозволяє отримати таку інформацію: збільшення частки оборотних активів у майні може свідчити про формування

мобільнішої структури активів, яка сприяє прискоренню оборотності активів підприємства; про вилучення частини оборотних активів на кредитування споживачів готової продукції, товарів, послуг підприємства, чи згортання виробничої бази; викривлення реальної оцінки оборотних засобів внаслідок існуючого порядку їх бухгалтерського обліку тощо.

Дослідження змін структури необоротних активів підприємства дозволяє отримати таку інформацію: значна частка приросту нематеріальних активів у зміні загальної величини необоротних активів характеризує обрану підприємством стратегію як інноваційну, оскільки вкладаються кошти в патенти, ліцензії, іншу інтелектуальну власність.

Таблиця 7.1 – Агрегований баланс

Показники	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %	пунктів структури
<i>Актив балансу</i>							
Необоротні активи							
Оборотні активи							
Витрати майбутніх періодів							
Разом							
<i>Пасив балансу</i>							
Власний капітал, цільове фінансування							
Зобов'язання							
Доходи майбутніх періодів							
Разом							

Студентам потрібно заповнити табл. 7.1 і провести структурно-динамічний аналіз. Для аналізу фінансових коефіцієнтів треба скласти таблицю за їх класифікацією (ліквідності, платоспроможності, стійкості, ефективності і ділової активності) і можливістю проведення горизонтального аналізу. За одержаними даними роблять висновки щодо динаміки та відповідності одержаних результатів їх нормативним (рекомендованим) значенням. Приклад таблиці для коефіцієнтного аналізу фінансового стану підприємства приведено у табл.7.2.

Таблиця 7.2 - Приклад таблиці для аналізу коефіцієнтів

Показник (коефіцієнт)	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Розрахунок		Нормативне значення	Відхилення коефіцієнтів звітного	
			базовий період	звітний період		Від нормативних	Від базових
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.

Розрахунок показників проводиться за формулами, наданому в додатку «Показники». Після проведення відповідних розрахунків відпрацьовуються висновки щодо фінансового стану підприємства. Одержані результати обговорюються в аудиторії.

Завдання для самостійної роботи

Розрахувати показники ліквідності і фінансової стійкості підприємства, підсумкові розрахунки навести у таблиці 7.4, надати відповідні висновки.

Вхідні дані в таблиці 7.3 (а, п)

Таблиця 7.3 а - Структура активів ТОВ «Сервіс»

А К Т И В	Код рядка	2011 рік	2012 рік
		тис.грн..	тис.грн.
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	010	20,0	4,4
первісна вартість	011	51,8	4,4
накопичена амортизація	012	(31,8)	-
Незавершене будівництво	020	-	-
Основні засоби:			
залишкова вартість	030	2753,8	3197,5
первісна вартість	031	4299,7	5092,3
знос	032	(1545,9)	(1894,8)
Відстрочені податкові активи	060	-	813
Усього за розділом I	080	2773,8	4014,9
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100	4311,6	3804,4
незавершене виробництво	120	-	-
готова продукція	130	1129,8	797,7
товари	140	3,0	3,2
Векселі одержані	150	-	-
чиста реалізаційна вартість	160	1253,3	2926,5
первісна вартість	161	1253,3	2926,5
резерв сумнівних боргів	162	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170	1732,2	1913,7
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	0,1	-
Поточні фінансові інвестиції	220	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	-	223,9
в іноземній валюті	240	375,8	2151,1
Інші оборотні активи	250	15,2	-
Усього за розділом II	260	8821,0	11820,5
III. Витрати майбутніх періодів	270	3,9	-
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	-	-
Баланс	280	11598,7	15835,4

Таблиця 7.3 п - Структура пасивів ТОВ «Сервіс»

ПАСИВ	Код рядка	2011 рік	2012 рік
		тис.грн.	тис.грн.
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	2000	2000
Інший додатковий капітал	330	700,4	700,4
Резервний капітал	340	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	8000	12000
Неоплачений капітал	360	(74,7)	-
Усього за розділом I	380	10625,5	14700,4
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Усього за розділом II	430	-	-
III. Довгострокові зобов'язання			
Усього за розділом III	480	556,5-	803,3-
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	94,9	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	71,9	75,3
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з бюджетом	550	17,7	1,2
зі страхування	570	58,4	40,2
з оплати праці	580	121,1	173,6
із внутрішніх розрахунків	600	-	25,1
Інші поточні зобов'язання	610	52,5	16,3
Усього за розділом IV	620	416,5	331,7
V. Доходи майбутніх періодів			
Баланс	640	11598,7	15835,4

Таблиця 7.4 – Показники ліквідності і фінансової стійкості

№	Показники	1-й рік	2-й рік	3-й рік
1	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності)			
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності			
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
4	Частка оборотних засобів в активах			
5	Робочий капітал, тис, грн.			
6	Коефіцієнт автономії			
7	Коефіцієнт стійкості фінансування (фінансового ризику)			
8	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами			

Тема 8. Аналіз трудових показників

Питання для розгляду на практичному занятті

1. Основні завдання і інформаційна база аналізу трудових ресурсів.
2. Оцінка структури і руху персоналу.
3. Оцінка рівня і динаміки продуктивності праці.
4. Оцінка динаміки і структури ФОП та середньої заробітної плати персоналу. Фактори, які впливають на зміни в оплаті праці.
5. Моделювання трудових показників та їх факторний аналіз.
6. Резерви зростання ефективності використання трудових показників.

Для глибшого засвоєння способів економічного аналізу і розкриття впливу трудових показників на обсяги випуску і реалізації продукції доцільно виконати факторний аналіз впливу трудових показників на обсяг реалізації.

Факторний аналіз впливу трудових показників на обсяг реалізації

Обсяг реалізованої продукції розраховується як добуток середньооблікової чисельності робітників ($Ч$), середньої кількості днів, відпрацьованих одним робітником за період ($Д$) і середньоденної продуктивності праці одного робітника ($ППдн$), тобто його представлено три факторною моделлю:

$$РП = Ч \times Д \times ППдн$$

Результати розрахунків впливу факторів на зміну обсягу товарообігу наведено в табл. 8.1.

Таблиця 8.1 - Дані для факторного аналізу зміни обсягу реалізації продукції

Показник	Умовне позначення	Базисний період	Звітний період	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	$РП$	1505	1524	19	1,26
Середньооблікова чисельність робітників, чол.	$Ч$	67	59	-8	-11,94
Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за період, дн.	$Д$	237	232	-5	-2,11
Середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис. грн.	$ППдн$	0,09	0,11	0,02	22,22

Сукупний вплив факторів: $(-176,61)+(-28,03)+223,64=19$ тис. грн.

Розглянемо методику розрахунку впливу факторів у трьох факторній моделі обсягу реалізації продукції способом абсолютних різниць, використовуючи дані, наведені в табл.8.2.

Загальний обсяг реалізованої продукції збільшився на 19 тис. грн.

$$\Delta РП = РП_1 - РП_0 = 1524 - 1505 = 19 \text{ тис. грн.},$$

у тому числі за рахунок зміни таких факторів:

1) Скорочення чисельності робітників підприємства

$$\Delta RP (\chi) = \Delta \chi \times D_0 \times PPP_{\partial n_0} = (-8) \times 237 \times 0,095 = -180,12 \text{ тис. грн.}$$

2) Зменшення кількості днів, відпрацьованих одним робітником в середньому за період,

$$\Delta RP (D) = \Delta D \times \chi_1 \times PPP_{\partial n_0} = (-5) \times 59 \times 0,095 = -28,025 \text{ тис. грн.}$$

3) Підвищення середньоденної продуктивності праці одного робітника

$$\Delta RP (PPP_{\partial n}) = \Delta PPP_{\partial n} \times \chi_1 \times D_1 = 0,016 \times 59 \times 232 = 219,01 \text{ тис. грн.}$$

Таблиця 8.2 - Розрахунок впливу факторів на зміну обсягу товарообігу способом ланцюгових підстановок

Показник	Підстановка				Розмір впливу факторів тис. грн.
	1	2	3	4	
Середньооблікова чисельність робітників, чол.	67	59	59	59	-176,61
Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за період, дн.	237	237	232	232	-28,03
Середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис. грн.	0,095	0,095	0,095	0,111	223,64
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	1505	1328,39	1300,36	1524	

Для закріплення теоретичних знань і практичних навичок студенти виконують завдання для самостійної роботи.

У табл.8.3 у якості довідкових наведені алгоритми показників руху персоналу:

- коефіцієнт обороту по прийому,
- коефіцієнт обороту по звільненню персоналу:
- коефіцієнт плинності кадрів.

Таблиця 8.3 - Показники руху персоналу

Показники	Формула	Значення
Коефіцієнт обороту кадрів по прийому (Коп.)	$Kop. = \chi_{пр} / \chi_{ср}$	відношення кількості прийнятих на роботу ($\chi_{пр}$) до середньо облікової чисельності працюючих ($\chi_{ср}$)
Коефіцієнт обороту кадрів по звільненню (Коз)	$Koz = \chi_{зв} / \chi_{ср}$	відношення кількості звільнених ($\chi_{зв}$) до середньо облікової чисельності працюючих
коефіцієнт плинності кадрів (Кпл)	$Kpl = \chi_{зб} / \chi_{ср}$	відношення кількості звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни ($\chi_{зб}$) до середньо облікової чисельності працюючих

Табл.8.4 являє собою приклад форми таблиці для аналізу структури і динаміки заробітної плати.

Таблиця 8.4. Оцінка використання ФОП(фонду оплати праці)

Показники, тис.грн	Базовий рік	питома вага %	Звітний рік	питома вага %	звітний, % в порівнянні з базовим роком
Фонд оплати праці, всього		100		100	
Фонд основної зарплати					
фонд додаткової зарплати					
Заохочувальні та компенсаційні виплати					

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Проаналізувати рух робочої сили на підприємстві за такими даними:

Таблиця 9.5

Показники(чол.)	Минулий рік	Звітний рік
Чисельність робітників за списком на початок року	60	62
Чисельність робітників, що прийняті на роботу	4	3
Чисельність робітників, що звільнилися	5	4

Завдання 2. Встановити причини зміни ефективності використання робітників підприємства за такими даними:

Таблиця 8.6

Показники	План	Звіт
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	6850	6890
Середньооблікова чисельність робітників, чол.	593	597

Завдання 3. Розрахувати величину факторів, що вплинули на середній виробіток робітника. Визначте резерви зростання продуктивності праці.

Таблиця 8.7

Показники	Минулий рік	Звітний рік
Середньорічний виробіток одного робітника, тис. грн.	176	169
Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік	228	220
Середня тривалість робочого дня, год.	7,78	7,9

Питання для самоконтролю:

1. Дати визначення поняттям ліквідність, платоспроможність і кредитоспроможність.
2. Розкрити порядок аналізу ліквідності підприємства.
3. Охарактеризувати показники ліквідності.
4. Розкрити методику визначення кредитоспроможності підприємства.
5. Розкрити необхідність і методику здійснення фінансової стійкості підприємства.
6. Охарактеризувати типи фінансової стійкості, пояснити порядок розрахунку показників, що характеризують фінансову стійкість.

Тема 9. Аналіз необоротних активів

Перед початком аналітичної роботи та рішенням задач студенти відповідають на теоретичні питання щодо:

1. Інформаційної бази аналізу необоротних активів;
2. Методологія проведення аналізу необоротних активів, їх складу та змін у наявності.
3. Дослідження й оцінка складу, наявності, руху та ефективності використання основних фондів (в т.ч. виробничих).

Джерела інформації: аналізу необоротних активів і їх основної складової – основних фондів наступні:

1. Фінансова звітність: Ф. №1 «Баланс підприємства»; Ф. № 2 «Звіт про фінансові результати»; Ф. №5 «Примітки до річної фінансової звітності»,

2. Первинні документи: Ф.ОЗ-1 «Акт приймання і передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»; Ф.ОЗ-2 «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів»; Ф.ОЗ-3 «Акт на списання основних засобів»; Ф.ОЗ-4 «Акт на списання автотранспортних засобів»; Ф.ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів»; Ф.ОЗ-9 «Інвентарний список основних засобів» (за місцем їх знаходження, експлуатація);

3. Статистична звітність: Ф. №1-підприємництво «Звіт про основні показники діяльності підприємства»; Ф. №1-П «Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (робіт, послуг)»; № 1 П- НПП "Звіт про виробництво промислової продукції"; Ф. № 11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)» (річна); Ф. № 2-кб (потужності) «Звіт про введення в дію основних фондів, будівель, споруд та потужностей»;

4. Інші джерела: дані проведених інвентаризацій, інвентарні картки, договори лізингу, паспорт будівлі, дані аудиторських перевірок тощо.

Структурно-динамічний аналіз необоротних активів проводиться за балансом підприємства.

Оскільки основні засоби займають найвищу частку в необоротних активах розглянемо більш детально їх аналіз. Перш за все, показники стану і руху основних засобів дають можливість надати оцінку використання і стану майнових показників.

За даними таблиці 9.1 проводиться аналіз динаміки і структури основних засобів підприємства.

Таблиця 9.1 - Структура основних фондів

Основні фонди	Наявність на початок року		Наявність на кінець року		Δ, тис. грн.	Відносне, %
	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн.	пит. вага, %		
1. Виробничі основні фонди в основній діяльності	1821	93,3	1981	95,2	+160	+1,9
у тому числі активна частина	953	48,8	1103	53,0	+44	+4,2
2. Невиробничі основні фонди	130	6,7	100	4,8	-30	-1,9
Усього	1951	100	2081	100	130	6,7

При проведенні аналізу динаміки, складу і структури основних фондів необхідно:

1) визначити середньорічну вартість основних фондів і динаміку її зміни за декілька років;

2) виявити причини збільшення вартості основних фондів (наприклад позитивною тенденцією можна вважати перевищення темпів зростання вартості виробничих основних фондів над темпами зростання вартості невикористаних);

3) зіставити темпи зміни вартості основних засобів з динамікою зростання вартості продукції або обсягів виробництва в натуральному вираженні. Останній показник повинен мати вищі темпи зростання порівняно з вартістю основних засобів;

4) виявити тенденції щодо структурних змін в складі основних засобів.

Для обґрунтування плану відновлення основних фондів необхідна інформація про їхній стан. Економічну оцінку провадять на основі коефіцієнтів зносу або придатності.

Коефіцієнт зносу характеризує ту частину вартості основних фондів, що списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Його можна розрахувати на початок і кінець періоду.

$$K_{zn} = \frac{\sum \text{Зносу (початок, кінець)}}{\sum OZ_{nv}}$$

де: $\sum OZ_{nv}$ – первісна вартість основних засобів

Коефіцієнт придатності ($K_{прид}$) – показник зворотний коефіцієнту зносу. Коефіцієнт придатності може показувати частину неперенесеної на виробництво вартості основних виробничих фондів:

$$K_{прид} = \frac{OZ_{зал}}{OZ_{nv}}$$

де $OZ_{зал}$ – залишкова вартість основних засобів.

Приклад аналізу наведений у таблиці 9.2.

Таблиця 9. 2.– Показники технічного стану основних фондів

Показники	Од. вим.	1-й рік	2-й рік	Δ	i
1. Первісна вартість виробничих основних фондів	тис. грн.	2081	1951	-130	0,937
2. Залишкова вартість виробничих основних фондів	тис. грн.	762	700	-62	0,919
3. Рівень зносу виробничих основних фондів	%	63,4	64,1	+0,7	1,011
4. Рівень придатності виробничих основних фондів	%	36,6	35,9	-0,7	0,981

Аналіз руху основних засобів провадять шляхом порівняння наступних показників:

1) Інтенсивність введення в експлуатацію нових основних засобів – коефіцієнт відновлення:

$$K_o = \frac{OZ_{вв}}{OZ_{nv}^{кін}} \text{ або } K_o = \frac{OZ_{вв}}{OZ}$$

де: $OZ_{нв}^{кін}$ – первісна вартість основних засобів на кінець періоду;

$OZ_{вв}$ – вартість введених основних засобів упродовж періоду.

$$\overline{OZ} = \frac{\frac{1}{2}OZ_{н} + OZ_1 + OZ_2 + OZ_3 + \frac{OZ_4}{2}}{4};$$

Іноді виділяють окремо коефіцієнт відновлення, окремо коефіцієнт поповнення, маючи через те, що в першому випадку вартість тільки нових основних засобів, що надійшли, у другому - всіх що надійшли.

Ці показники розраховуються як у цілому, так і в розрізі окремих груп основних фондів (активно-пасивні; будівлі, обладнання, транспорт).

2) Рівень інтенсивності вибуття основних фондів характеризує коефіцієнт вибуття:

$$K_{виб} = \frac{OZ_{виб}}{OZ_{нв}^{почат}} \text{ або } K_{виб} = \frac{OZ_{виб}}{OZ};$$

де: $OZ_{виб}$ – вартість основних засобів, вибулих за звітний період;

$OZ_{нв}^{почат}$ – первісна вартість основних засобів на початок звітного періоду.

3) Коефіцієнт приросту основних засобів:

$$K_{пр} OZ = \frac{OZ_{вв} - OZ_{виб}}{OZ_{нв}^{почат}};$$

4) Індекс розвитку виробничої бази

$$I_p = \frac{K_o}{A} \geq 1;$$

де: \bar{A} – середня норма амортизації. Визначається як відношення суми зносу (по балансу) до середньої вартості основних засобів. Якщо $I_p = 1$, то ситуація постійна, якщо більше 1 – виробнича база розвивається.

Завдання: виконати аналіз руху виробничих основних засобів. Дати відповідь, чи впливає рух на технічний стан виробничих основних фондів на даному підприємстві.

Таблиця 9.3 - Вихідна інформація (див. Ф. 11-ОФ, «Баланс підприємства», «Примітки до річної звітності»): (тис. грн.)

Показники (у порівнянних цінах)	Базисний період	Звітний період
1. Середньорічна вартість виробничих основних фондів	519,9	841,8
2. Середньорічна вартість машин і обладнання	213,9	371,2
3. Надійшло виробничих основних фондів, усього	157,0	60,9
4. Надійшло машин і обладнання	57,0	60,9
5. Надійшло нових виробничих основних фондів	57,0	60,9
6. Надійшло нових машин і обладнання	57,0	60,9
7. Вибуло виробничих основних фондів, усього	79,0	41,4
8. Вибуло машин і механізмів	-	41,4
9. Середня норма амортизації, усього	0,105	0,065
10. Середня норма амортизації машин	0,132	0,070

Рішення

Розрахуємо основні показники руху основних засобів (табл. 9.4).

Таблиця 9.4 – Зміна показників руху й стану основних засобів

Показники	Базисний рік	Звітний рік	I	$(I-1)*100\%$
1. $K_{попов}^{воф}$	0,30	0,072	0,24	-76,0
2. $K_{попов}^M$	0,266	0,164	0,617	-38,3
3. $K_O^{воф}$	0,11	0,072	0,654	-34,6
4. K_O^M	0,266	0,164	0,617	-38,3
5. $K_{виб}^{воф}$	0,152	0,049	0,322	-67,8
6. $K_{виб}^M$	-	0,112	-	-
7. $K_{пр ОЗ}$	0,15	0,023	0,152	-84,8
8. $I_p^{воф}$	1,047	1,11	1,06	+6,0
9. I_p^M	2,02	2,34	1,158	+15,8

На перший погляд динаміка коефіцієнтів руху ОЗ негативна: усі зменшуються ($i < 0$). Але співвідношення коефіцієнтів у кожному році говорить про інше. У базисному році $K_{попов}$ більше K_O , а у звітному вони рівні. Це означає, що в базисному році поповнення основних фондів відбувалося частково за рахунок старих, а у звітному повністю тільки нових фондів. Крім того, тому що у звітному році K_O більше $K_{виб}$, тобто можна зробити висновок про те, що в цілому намітилася тенденція до відновлення всього виробничого парку. Про це ж свідчить індекс розвитку. Загальний висновок: виробничий потенціал зростає.

Узагальнюючим показником ефективності використання є фондовіддача – виробництво товарної (валової) продукції розраховуючи на 1 грн. середньої вартості основних фондів, грн./грн.:

$$ФВ = \frac{O_{вал}}{ОЗ}$$

Для оцінки використання окремого обладнання або машин, або виробничої площі можуть застосовуватися натуральні показники в знаменнику: кількість обладнання, м² площі й т.п.

Для аналізу ефективності використання основних фондів також часто використовуються показники: фондоємність і рентабельність основних фондів.

Фондоємність є зворотним показником фондовіддачі й показує, скільки в середньому (за вартістю) використовується на підприємстві основних виробничих засобів для виробництва 1 грн. продукції.

Рентабельність основних фондів розраховується як відношення прибутку (операційного, чистого) до середньої вартості основних фондів

$$P_{оз} = \frac{\Pi_{ч}}{ОЗ}$$

У процесі дослідження ефективності вивчається динаміка перерахованих показників, проводиться порівняльний аналіз за різними напрямками, визначаються фактори зміни їх величини.

Наприклад, розрахуємо основні показники ефективності використання основних фондів (табл. 9.5).

Таблиця 9.5 – Показники використання основних засобів

№ п/п	Найменування показників	Од. вим.	Базовий рік	Звітний рік	<i>i</i>
1	Середньорічна вартість	тис. грн.	519,9	541,8	x
2	Об'єм реалізації продукції	тис. грн.	2209,6	4293,2	x
3	Чистий прибуток	тис. грн.	44,2	120,2	x
4	Фондовіддача ОЗ	грн./грн.	4,25	5,10	1,2
5	Рентабельність ОЗ	грн./грн.	0,085	0,143	1,68

Аналіз фондівіддачі провадиться за двома напрямками: вивчення впливу факторів на зміну фондівіддачі та вивчення впливу фондівіддачі на обсяг виробництва (реалізації).

На рівень фондівіддачі впливають різні фактори, пов'язані як зі зміною обсягів продукції, так і з ефективністю використання основних виробничих засобів, зокрема їх активної частини. При відборі факторів для подальшого аналізу потрібно врахувати ті, що:

1) прямо пов'язані з рівнем фондівіддачі, характеризують її як з точки зору екстенсивного завантаження знарядь праці (завантаження за часом), інтенсивності їх використання, так і з точки зору вартості знарядь праці, яка склалася на ринку;

2) містять параметри, які мають кількісну визначеність і можуть бути отримані з даних бухгалтерського обліку (або визначені на їх базі).

Використовуючи методики, викладені в працях вітчизняних і зарубіжних фахівців, можна побудувати мультиплікативну модель, за допомогою якої виявляється вплив окремих факторів на фондівіддачу

Керуючись методами детермінованого аналізу можна побудувати мультиплікативну модель, за допомогою якої виявляється вплив окремих факторів на фондівіддачу.

Проводиться це шляхом трансформації формули фондівіддачі ($f = \text{ВР}/\text{ОПФ}$) методами подовження факторної системи за рахунок введення в неї параметрів, потрібних для побудови моделі, логічної та зручної для обробки. З цією метою спочатку визначається коло показників, які стосуються функціонування основних виробничих засобів і формування рівня фондівіддачі та інформація про які накопичена засобами управлінського обліку та статистичних спостережень:

Послідовність перетворення формули фондівіддачі наступна:

$$f = \frac{\text{ВР}}{\text{ОВФ}} = \frac{\text{ВР}}{\text{ОВФ}} \times \frac{\text{Факт}}{\text{Факт}} \times \frac{\text{Фд}}{\text{Фд}} = \frac{\text{Факт}}{\text{ОВФ}} \times \frac{\text{Фд}}{\text{Факт}} \times \frac{\text{ВР}}{\text{Фд}}$$

Тобто фондівіддача всієї сукупності виробничих засобів прямо пропорційна питомій вазі їх активної частини, питомій вазі діючих об'єктів у активній частині основних засобів та їх фондівіддачі. Далі, зважаючи на те, що $\text{Фд} = \text{QC}$, а також вводячи у модель параметри $t_{\text{пр}}$ і t год, одержуємо:

$$f = \frac{\text{Факт} \times \Phi\delta \times \text{ВР}}{\text{ОВФ} \times \text{Факт} \times \text{QC}} = \frac{\text{Факт} \times \Phi\delta \times \text{ВР} \times t_{pv} \times t_{год}}{\text{ОВФ} \times \text{Факт} \times Q \times t_{pv} \times t_{год} \times C} =$$

$$\frac{\text{Факт}}{\text{ОВФ}} \times \frac{\Phi\delta}{\text{Факт}} \times \frac{\text{ВР}}{t_{pv}} \times \frac{t}{Q} \times \frac{1}{C}$$

Ум. позначення: ОВФ – вартість основних фондів; ВР- вартість виробленої (реалізованої) продукції; Факт — вартість активної частини основних засобів, грн.; Фд — у тому числі вартість діючих основних засобів (тобто за винятком невстановленого та законсервованого обладнання); Q — кількість одиниць діючого обладнання; С — середня вартість одиниці обладнання; t_{pv} — кількість верстато-змін, відпрацьованих усім обладнанням; $t_{год}$ — кількість верстато-годин, відпрацьованих усім обладнанням.

Таким чином, фондвіддача може аналізуватися як функція, що прямо пропорційна питомій вазі активної частини основних засобів, питомій вазі діючого обладнання, середній тривалості однієї верстато-зміни, середній кількості відпрацьованих верстато-змін на одиницю обладнання й обернено пропорційна середній вартості одиниці обладнання. Оскільки елемент t_{pv} у формулі, тобто кількість Q відпрацьованих верстато-змін на одиницю устаткування, можна представити як $(K_{зм} \times D)$, де $K_{зм}$ — коефіцієнт змінності роботи обладнання; D — кількість робочих днів у періоді, що аналізується, остаточно функцію для аналізу фондвіддачі (у вигляді, прийнятному для застосування прийому ланцюгових підстановок) можна представити так:

$$f = D \times K_{зм} \times \frac{t_{год}}{t_{pv}} \times \frac{\text{Факт}}{\text{ОВФ}} \times \frac{\Phi\delta}{\text{Факт}} \times \frac{\text{ВР}}{t_{год}} \times \frac{1}{C}$$

Використання персонального комп'ютера робить розв'язання подібної аналітичної задачі технічно досить простим.

Для рішення в аудиторії пропонується наступна задача:

Визначити вплив факторів на фондвіддачу (Φ_0), якщо відомо:

Таблиця 9.6 – Вихідні дані

Показники, тис.грн.	Ум.озн.	Базовий період	Звітний період
Реалізована продукція	РП	9600	10000
Основні фонди	ОФ	1000	1100
Активна частина основних фондів	Аоф	500	580
Вартість машин і обладнання	Мо	200	250

Поради до рішення задачі

1. Потрібно скласти модель з використанням всіх факторів:

$$\Phi_0 = \frac{\text{РП}}{\text{ОФ}} = \frac{\text{РП} \cdot \text{Аоф} \cdot \text{Мо}}{\text{ОФ} \cdot \text{Аоф} \cdot \text{Мо}} = \text{ПВ}_{\text{Амо/Оф}} \cdot \text{ПВ}_{\text{Мо/Амо}} \cdot \Phi_{\text{Мо}}$$

де $\text{ПВ}_{\text{Амо/Оф}}$ – питома вага активної частини основних фондів, $\text{ПВ}_{\text{Мо/Амо}}$ – питома вага машин і обладнання в активній частині основних фондів, $\Phi_{\text{Мо}}$ – фондвіддача машин і обладнання.

Розрахувавши значення величин проводимо факторний аналіз за допомогою способів детермінованого аналізу.

Для самостійного рішення пропонуються наступні завдання

Завдання 1. Визначити резерви зростання ефективності використання основних засобів за такими даними:

Таблиця 9.7

Показники	План	Звіт
Випуск продукції, тис. грн.	3600	3890
Чисельність робітників, чол.	350	355
Середня вартість основних засобів, тис. грн.	770	785

Завдання 2. Проаналізувати зміни в показниках стану та руху основних засобів на підставі таких даних:

Таблиця 9.8

Показники(тис. грн.)	Минулий рік	Звітний рік
Первісна вартість основних засобів на початок	642	?
Знос основних засобів	164	181
Введено в експлуатацію основних засобів	14	17
Вибуло основних засобів	18	22

Довідково:

Таблиця 9.9- Алгоритм розрахунку показників руху і стану основних засобів

Показник	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_{\text{оновлення}} = \frac{\text{Вартість введених ОФ}}{\text{Вартість ОФ на кінець року}}$
Коефіцієнт вибуття основних фондів	$K_{\text{вибуття}} = \frac{\text{Вартість вибувших ОФ}}{\text{Вартість ОФ на початок року}}$
Коефіцієнт приросту основних фондів	$K_{\text{приросту ОФ}} = \frac{\text{Вартість введених ОФ} - \text{Вартість вибувших ОФ}}{\text{Вартість ОФ на початок року}}$
Коефіцієнт зносу	$K_{\text{зносу}} = \frac{\text{Сума зносу}}{\text{Первісна вартість ОФ}}$
Коефіцієнт придатності	$K_{\text{придатності}} = \frac{\text{Первісна вартість ОФ} - \text{сума зносу}}{\text{Первісна вартість ОФ}}$
Фондовіддача	$\Phi_{\text{в}} = \frac{\text{Сума виручки від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість ОФ}}$

Тема 10. Аналіз оборотних активів

Питання для розгляду на практичному занятті

1. Структура і динаміка оборотних активів підприємства
2. Нормативи оборотних активів.
3. Факторний аналіз оборотних активів

Оцінку структури і динаміки оборотних активів підприємства студенти проводять за даними балансу.

Проводиться співбесіда щодо використання статистичних способів в відображенні структури і динаміки оборотних активів.

Підкреслюється питання щодо особливостей складу структури залежно від галузевої належності підприємства.

Вартісна оцінка оборотних коштів слугує базою для визначення витрат, формування фінансових результатів і визначення ціни виробника (включення цих витрат до ціни).

Норматив оборотних коштів — це відповідна сума грошових коштів, яка визначає оптимальну (планову) потребу підприємства в оборотних коштах.

Норматив оборотних коштів належить до показників поточної діяльності підприємства, які найбільше змінюються та перебувають у полі зору фінансової служби. Понаднормативні запаси товарно-матеріальних цінностей відволікають з обороту грошові кошти і свідчать про недоліки в матеріальному забезпеченні, неритмічності процесів виробництва та реалізації товарів.

Норму оборотних коштів у запасах матеріалів можна обчислити в такий спосіб:

$$\begin{aligned} \text{Норма оборотних коштів у запасах матеріалів і інших видів допоміжної продукції, у днях} &= \text{Матеріали в дорозі (транспортний запас)} + \text{Приймання розвантаження, складування (підготовчий запас)} + \\ &+ \text{Поточний + складський запас} + \text{Страховий запас} \end{aligned}$$

Підготовчий запас приймається в розмірі, обумовленим часом технологічного процесу (наприклад, підготовка матеріалів до виробництва: сушіння деревини на меблевих фабриках; лабораторний аналіз, доведення матеріалу до відповідних кондицій тощо).

Поточний складський запас — це запас, який забезпечує потребу підприємства в сировині, матеріалах на період між двома їх надходженнями від постачальників. У норму оборотних коштів включається середній поточний запас, який приймається в розмірі 50% від тривалості інтервалу між поставками.

Розрахунок (у днях) середнього поточного запасу (норми поточного запасу) визначається за такою формулою:

$$\text{Норма поточного запасу} = \frac{\text{Тривалість у днях інтервалу між надходженням матеріальних цінностей}}{2}$$

Тобто, якщо інтервал між надходженнями матеріальних цінностей — 20 днів, то норма поточного запасу, яка включається в норму оборотних коштів, — 10 днів (20:2).

Страховий запас матеріальних цінностей — це запас, призначений для забезпечення потреби виробництва на випадок затримки надходження матеріальних цінностей від постачальників.

Норму оборотних коштів на створення страхового запасу рекомендується приймати в розмірі 50 % норми оборотних коштів у поточному запасі.

Слід також звернути увагу на те, що при визначенні середніх значень інтервалу поставок та інших елементів норми, під час розрахунків необхідно використовувати середньозважені величини, тобто з урахуванням вартості поставок.

Сутність економічного методу розрахунку нормативу оборотних коштів зводиться до коригування загального (сукупного) нормативу оборотних коштів на плановий період (рік) згідно зі змінами виробничо-господарської діяльності й визначається за такою формулою:

$$\text{Норматив оборотних коштів} = \frac{\text{Загальний норматив попереднього року} \times \text{Темпи росту товарної продукції із собівартості в плановому періоді проти планового її обсягу в попередньому періоді, \%}}{100\%}$$

На практиці може застосовуватися контрольний метод розрахунку нормативу оборотних коштів. Він є різновидом економічного методу розрахунку.

Контрольний розрахунок виконується окремо за групами оборотних коштів. В одну групу об'єднуються оборотні кошти, розмір яких залежить від обсягу виробництва (сировина, основні й допоміжні матеріали, паливо, тара, незавершене виробництво, напівфабрикати, готова продукція); в іншу — запасні частини для ремонту, малоцінні та швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів. Щодо першої частини норматив оборотних коштів визначається як добуток нормативу поточного року й темпу зростання витрат відповідних матеріальних цінностей за кошторисом витрат на виробництво на плановий період проти кошторису витрат поточного року.

Норматив оборотних коштів другої групи основних коштів визначається як добуток нормативу попереднього року і 50 % приросту витрат відповідних оборотних коштів. Сума двох частин нормативу оборотних коштів, — які залежать і не залежать від обсягу виробництва, — буде дорівнювати загальному нормативу оборотних коштів на плановий період.

Щоб визначити загальний норматив оборотних коштів із урахуванням прискорення їхнього обороту, доцільно визначену суму нормативу оборотних коштів помножити на різницю між одиницею і процентом прискорення оборотних коштів.

Варто нагадати, що в процесі функціонування підприємства вартісна оцінка оборотних коштів збільшується. Треба пам'ятати, що збільшення суми власних оборотних коштів може бути пов'язане з підвищенням обсягів виробництва й реалізації товарів та швидкості обороту. Відсутність такої залежності призводить до нераціонального використання оборотних коштів.

Економічну ефективність використання оборотних коштів характеризують наступні показники:

Оборотність оборотних коштів	↙ ↘	Тривалість одного обороту, дні	=	$\frac{\text{Середня сума оборотних коштів} \times \text{Тривалість звітного періоду}}{\text{Виручка від реалізації у звітному періоді}}$
		Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів)	=	$\frac{\text{Чистий дохід (виручка від реалізації)}}{\text{Середня сума оборотних коштів}}$

Середня сума оборотних коштів — це середня арифметична або середня хронологічна величина.

Якщо оборотність визначається за рік, у розрахунках слід застосовувати наявність оборотних коштів на початок кожного місяця. Сума оборотних коштів за рік як середня арифметична величина визначається так:

$$O = (O_1 + O_2 + \dots + O_{12} + O_{13}) : 13;$$

де O_1, O_2, \dots, O_{12} — сума оборотних коштів на початок місяця (із січня по грудень):

O_{13} — сума оборотних коштів на початок наступного року.

Виходячи із середньої хронологічної величини, середню суму оборотних коштів можна визначити так:

$$O = \left(\frac{O_1}{2} + O_2 + \dots + O_{12} + \frac{O_{13}}{2} \right) : 12$$

$$\text{Коефіцієнт завантаження} = \frac{\text{Середня сума оборотних коштів}}{\text{Чистий дохід (виручка від реалізації)}}$$

Доцільно пам'ятати, що чим нижчий показник завантаження оборотних коштів, тим ефективніше вони використовуються. Прискорення оборотності сприяє їх абсолютному і відносному вивільненню.

Абсолютне вивільнення — це зниження суми оборотних коштів у поточному році порівняно з попереднім роком за збільшення обсягів реалізації продукції.

Відносне вивільнення має місце, коли темпи зростання обсягів реалізації (продажу) випереджають темпи зростання оборотних коштів, тобто меншим обсягом оборотних коштів підприємство забезпечує більший обсяг реалізації.

Загальне вивільнення визначається як сума абсолютного й відносного вивільнення оборотних коштів.

Розв'язання задач щодо використання оборотних активів

Задача 1. На основі наведених даних необхідно визначити норматив оборотних коштів за окремими видами основних матеріалів:

1. потреба підприємства в основних матеріалах у плановому кварталі: матеріал “А” — 58 тис грн.; матеріал “Б” — 36 тис грн.;

2. час доставки матеріалів від постачальника до споживача (дні): матеріал “А” — 10; матеріал “Б” — 7;

3. тривалість документообігу (дні): матеріал “А” — 6; матеріал “Б” — 4;

4. час, необхідний для одержання матеріалів та підготовку їх до виробництва (дні): матеріал “А” – 2; матеріал “Б” – 1;

5. середній інтервал поставки матеріалів (днів): матеріал “А” – 32; матеріал “Б” – 16.

Розв’язок.

$H = O * P$, де O – одноденні витрати, грн.; P – норма запасу, днів.

1) Одноденні витрати: $O_a = 58000/90 \text{ днів} = 644 \text{ грн.}$; $O_b = 36000/90 \text{ днів} = 400 \text{ грн.}$

2) Норма запасу містить транспортний запас, складський та страховий запас.

Транспортний запас: Для А: $10 - 6 = 4 \text{ дні}$; Для Б: $7 - 4 = 3 \text{ дні}$

Поточний запас (50% інтервалу між поставками): Для А: $32/2 = 16 \text{ днів}$;

Для Б: $16/2 = 8 \text{ днів}$

Страховий запас (50% поточного): Для А: $16/2 = 8$; Для Б: $8/2 = 4$

$P_a = 4 + 16 + 8 + 2$ (складський) = 30 днів; $P_b = 3 + 8 + 4 + 1 = 16$ днів

3) Норматив ОК: $H_a = 644 * 30 = 19320 \text{ грн.}$; $H_b = 400 * 16 = 6400 \text{ грн.}$

Задача 2. На підставі наведених даних необхідно визначити оборотність оборотних коштів і суму їх вивільнення або додаткового залучення до обороту (тис грн.):

1. обсяг реалізації продукції за квартал: за планом 6480; фактично – 7130

2. середні залишки ОК: за планом 320; фактично – 340

Розв’язок.

$O = C * T / P$, де O – термін обертання ОК, днів; C – середні залишки ОК, грн.; T – тривалість періоду, за який обчислюється обертання, днів; P – обсяг реалізації, грн.

1. Термін обертання плановий: $O_{пл} = 320 * 90 / 6480 = 4,44 \text{ дн}$ фактичний:

$O_{ф} = 340 * 90 / 7130 = 4,29 \text{ дн}$

2. Прискорення оборотності: $4,29 - 4,44 = -0,15$

3. Одноденна фактична реалізація: $7130 / 90 = 79,2 \text{ тис. грн}$

4. Сума вивільнення коштів: $79,2 * 0,15 = 11,88 \text{ тис. грн}$

Завдання для самостійного опрацювання

1. За даними фінансової звітності підприємства визначити структуру, динаміку і ефективність використання оборотних активів підприємства:

Таблиця 10.1 Вихідні дані

Показники	На початок періоду	На кінець періоду
Оборотні активи, всього		
В т.ч. матеріали	23	15
запасні частини	18	12
дебіторська заборгованість	10	8
грошові кошти	2	3

Обсяг реалізації за звітний період склав 135 тис.грн., прибуток – 18 тис.грн.

Тема 11 . Комплексна оцінка бізнесу за фінансовими показниками

1. Інвестиції і прийоми і методи оцінки ефективності інвестування.
2. Методи комплексного аналізу.

Аналізуючи бізнес-процеси, передусім слід розкрити мету і завдання ефективності використання інвестицій підприємства, які можуть здійснюватись за рахунок капітальних вкладень чи придбання цінних паперів.

Приклад: Підприємство «Кредо» аналізує доцільність придбання нової технологічної лінії. Вартість лінії складає 10 млн. грн.; термін експлуатації - 5 років. Протягом 5 років в результаті функціонування даної технологічної лінії очікується отримувати грошовий потік, наданий в таблиці 11.1.

На підставі даних таблиці 11.1:

1. Визначити чисту поточну вартість проекту (NPV), якщо дисконтна ставка становить 16%.
2. Обґрунтувати доцільність прийняття інвестиційного рішення.

Таблиця 11.1. Оцінка інвестиційної привабливості капіталовкладень

Період часу (t), рік	Грошовий потік, тис. грн.	Фактор поточної вартості, коеф	Поточна вартість, тис. грн.
0	- 10000	1,0000	
1	2980	0,8621	
2	3329	0,7432	
3	3815	0,6407	
4	3599	0,5523	
5	2121	0,4761	
NPV			

Методичні вказівки до виконання завдання

Для визначення показника чистої поточної вартості необхідно розрахувати різницю між первісною величиною інвестиційних витрат і загальною сумою дисконтованих чистих грошових потоків за всі періоди часу протягом планованого терміну реалізації проекту. Процес конвертування планованих до одержання в майбутніх періодах часу грошових потоків в їх поточну вартість необхідно здійснити з використанням стандартних значень періоду функціонування проекту (n), діючої ставки дисконтування (r), приведеної вартості майбутніх грошових потоків (PVIF).

Базова формула розрахунку чистої поточної вартості проектних грошових потоків може бути представлена наступним рівнянням:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF}{(1+r)^t} - I$$

де PV - поточна вартість проектних грошових потоків, тис. грн.; I0 - початкові інвестиційні витрати, тис. грн.; CFt - чистий грошовий потік в період t, тис. грн.; r - проектна дисконтна ставка, коеф.; n – планований термін реалізації інвестиційного проекту, років.

Під комплексним фінансовим аналізом розуміється процес всебічного аналізу стану господарюючого суб'єкта в галузі його фінансового забезпечення із застосуванням різного методичного інструментарію, результат якого буде виражений комплексною оцінкою підприємства, яка є основою для побудови вектору його розвитку.

Адекватний вибір методичного інструментарію комплексного фінансового аналізу забезпечить достовірність кінцевих результатів, які можуть стати інформаційною базою для подальшої оцінки потенціалу підприємства.

Теоретичні дослідження методичної бази комплексного фінансового аналізу довели не систематизованість, що дасть можливість класифікувати методичний інструментарій відносно специфіки його проведення на:

Інструментарій, який може бути використаний виконавцем комплексного аналізу для обробки вхідної фінансової інформації, можна об'єднати у три групи:

1. Ранжирування фінансових показників і коефіцієнтів;
2. Розрахунок інтегрального показника фінансового стану підприємства – об'єкта дослідження;
3. Порівняння розрахункових показників з еталонними величинами.

Специфіка обробки вхідної інформації на основі формування ранжируваного ряду фінансових показників і коефіцієнтів дає можливість рекомендувати його для застосування у разі потреби вирішення специфічних задач, які виникають перед виконавцями і користувачами фінансового аналізу. Такими задачами можуть бути: деталізоване відстежування ситуації щодо окремих фінансових індикаторів, які використовуються під час дослідження; формування потенційних напрямів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства з метою реалізації його економічного потенціалу; ідентифікація «слабких» місць підприємства, які виявляються у формі незадовільного рівня значень цільових показників, які є індикаторами що до відповідних напрямів фінансово-господарської діяльності.

Найпростішим методом оцінки певного фінансового коефіцієнта (одиночного показника) є його нормування, яке проводиться за формулою:

$$K_i = P_i / P_{i \text{ норм}}$$

де K_i – нормований одиничний показник фінансового стану підприємства; P_i – фактичне значення одиничного показника; $P_{i \text{ норм}}$ – нормативне значення одиничного показника; i – порядковий номер одиничного показника, фінансового коефіцієнта в блочній оцінці.

Ця формула може бути використаною, якщо для стійкого фінансового стану фактичне значення має перевищувати нормативне. Якщо ж фактичне значення має бути нижчим за нормативне, формула має інший вигляд:

$$K_i = P_{i \text{ норм}} / P_i$$

У разі, якщо коефіцієнт не має нормативного значення (наприклад, коефіцієнт оборотності обігового капіталу), нормування одиничного показника може здійснюватись на основі порівняння з найкращим значенням за досліджуваній період.

Визначення ваги фінансових коефіцієнтів може здійснюватись на основі статистичних спостережень.

Підсумкова блочна оцінка з урахуванням ваги одиничних показників визначається за формулою :

$$K_j = \sum_{i=0}^n \alpha_i \times K_i$$

де K_j – підсумкова блочна оцінка; α – вагомість одиничного фінансового коефіцієнта в блочній оцінці; n – кількість показників у межах блоку, що характеризує окрему сторону фінансового стану підприємства; j – номер блоку у проведенні комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Для визначення інтегрального показника фінансового стану підприємства може використовуватися формула:

$$K_k = \sum_{j=0}^n \beta_j \times K_j$$

де K_k – інтегральний показник фінансового стану підприємства; V_j – вагомість аналітичних блоків фінансового стану в комплексній оцінці; m – кількість блоків оціночних показників.

Проведена даним методом оцінка фінансового стану дозволяє досить повно розкрити інформацію про становище підприємства в економічному середовищі.

Методика фінансового аналізу логічно завершується побудовою порівняльної комплексної рейтингової оцінки підприємств. Нижче викладається методика такої оцінки.

Порівняльна комплексна рейтингова оцінка підприємств в рамках цієї методики будується на основі показників, фінансового стану, рентабельності та ділової активності. Застосування методики рейтингової оцінки включає в себе наступні етапи:

- побудова системи показників фінансово-господарської діяльності підприємств, на базі яких формується рейтингова оцінка;
- збір інформації за звітний період, на основі якої розраховуються зазначені аналітичні показники;
- розрахунок показників, використовуваних для формування рейтингової оцінки;
- розрахунок порівняльної комплексної рейтингової оцінки підприємств;
- ранжування порівнюваних підприємств по розрахованій рейтинговій оцінці.

У загальному випадку для побудови рейтингової оцінки підприємств можуть використовуватися й інші показники їх фінансово-господарської діяльності.

Показники фінансового стану, рентабельності та ділової активності підприємств, використовувані для формування рейтингової оцінки, розраховуються за даними бухгалтерської (публічної) звітності та бухгалтерського обліку.

Основна ідея методики рейтингової оцінки - порівняння показників даного підприємства з відповідними показниками еталонного підприємства. Оскільки фінансово-господарська діяльність кожного порівнюваного підприємства відображається декількома показниками, то порівняння з еталонним підприємством носить багатовимірний характер. Ступінь «віддаленості» від еталону (або «близькості» до еталону) визначається шляхом розрахунку комплексного показника, що є функцією порівнюваних показників, аналогічної поняттю відстані між точками в багатовимірному просторі.

В рамках даної методики рейтингова оцінка підприємства формується не на основі суб'єктивних думок експертів, а в результаті порівняння з найкращими результатами по всій сукупності аналізованих підприємств. Еталонні (найкращі) значення показників виникають внаслідок конкуренції в умовах ринку. Еталонне підприємство, у якого всі показники найкращі, може бути як умовним, так і реальним.

Розглянемо алгоритм побудови порівняльної комплексної рейтингової оцінки підприємств, викладений у вигляді послідовності обчислювальних процедур.

1. Передбачається, що система фінансових показників визначена і вхідні в неї показники розраховані за даними бухгалтерської звітності та бухгалтерського обліку порівнюваних підприємств. Розраховані показники записуються у вигляді матриці

(k_{ij}), в якій рядки відповідають порядковим номерам показників, а стовпці відповідають порядковим номерам порівнюваних підприємств (передбачається, що показники і підприємства пронумеровані: $i = 1, \dots, n; j = 1, \dots, t$).

2. Для кожного показника визначається найкраще значення (воно може бути максимальним, мінімальним або іншим оптимальним значенням в залежності від вмісту показника) і проставляється в додатковий ($t + 1$)-й стовпець матриці, відповідний еталонному підприємству.

3. Матриця (k_{ij}) нормується за показниками додаткового стовпця, в результаті чого виходить матриця (k_{ij}) координат підприємств щодо еталона. Її показники формуються шляхом ділення показників кожного рядка матриці (k_{ij}) на показник, що стоїть за даним рядком у додатковому стовпці (тобто на найкраще значення):

$$k_{ij} = k_{ijopti} \leq 1.$$

4. Рейтингова оцінка кожного порівнюваного підприємства розраховується за формулою:

$$\rho_j = i(1 - k_{ij}),$$

тобто для кожного нормованого показника підприємства знаходиться доповнення до одиниці, воно зводиться в квадрат, підсумовуються всі квадрати доповнень до одиниці по даному підприємству і з суми добувається квадратний корінь.

Геометричний сенс рейтингової оцінки - це відстань від точки з координатами з нормованих показників порівнюваного підприємства до точки з одиничними координатами, відповідними еталонному підприємству. Таким чином, рейтингова оцінка показує ступінь близькості показників порівнюваного підприємства до показників еталонного підприємства.

$$R = \sqrt{(1 - x_1)^2 + \dots + (1 - x_n)^2}$$

5. Порівнювані підприємства упорядковуються за значеннями показника рейтингової оцінки. Якщо передбачається порядок проходження підприємств від має найвищий рейтинг до має нижчий рейтинг, то ранжування йде по зростанню показника рейтингової оцінки. Якщо передбачається порядок проходження підприємств від має нижчий рейтинг до має найвищий рейтинг, то ранжування йде за спаданням показника рейтингової оцінки. Найвищий рейтинг присвоюється підприємству, що має мінімальне значення показника рейтингової оцінки.

Викладений алгоритм побудови порівняльної комплексної рейтингової оцінки може застосовуватися для порівняння як показників підприємств за звітний період, так і темпів зміни показників у звітному та попередньому періодах.

У першому випадку порівнюється поточний стан фінансово-господарської діяльності підприємств, у другому-динаміка зміни показників. Порівняння підприємств буде об'єктивним, якщо воно одночасно буде проводитися і за показниками за звітний період, і за темпами зміни показників, об'єднаним в загальну сукупність чисельних характеристик, використовуваних для порівняння.

Формулу рейтингової оцінки можна видозмінити, якщо врахувати значимість показників за допомогою вагових коефіцієнтів:

$$\rho_j^* = i\zeta_j(1 - k_{ij})^2,$$

де ζ_j -вагові коефіцієнти показників, що визначаються експертним шляхом.

Перевагами викладеної методики побудови порівняльної комплексної рейтингової оцінки підприємств є наступні її особливості:

- рейтингова оцінка формується на основі багатовимірного відображення фінансово-господарської діяльності підприємств в системі показників;
- рейтингова оцінка будується за показниками, розрахованим на основі даних бухгалтерської звітності та бухгалтерського обліку;
- рейтингова оцінка дозволяє проводити порівняння підприємств з урахуванням найкращих результатів усіх конкурентів;
- обчислювальний алгоритм побудови рейтингової оцінки пройшов перевірку на практиці.

Розрахунки рейтингової оцінки на умовному прикладі

Розглянемо на умовному прикладі алгоритм рейтингової оцінки трьох організацій по невеликій кількості показників, використовуючи формулу з врахуванням вагових коефіцієнтів.

По-перше, складемо таблицю (матрицю) вихідних показників (табл. 5.3).

Таблиця 11.2

Показники	Підприємства		
	1	2	3
Рентабельність активів по чистому прибутку (коефіцієнт)	0,1000	0,1100	0,1200
Рентабельність власного капіталу за чистим прибутком (коефіцієнт)	0,1800	0,17	0,150
Витрати на 1 руб. продукції (коп.)	85	80	83
Темп приросту фондівдачі основних і оборотних фондів (коефіцієнт)	0,993	1,002	0,1200
Забезпеченість оборотних активів власними оборотними коштами (коефіцієнт)	. 0,40	0,60	0,80
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,10	1,90	2,30
Платоспроможність за період (коефіцієнт)	1,3	1,1	1,2

У табл. 11.2 представлені 4 групи показників, що характеризують фінансовий стан підприємства.

Перша група - ефективність господарської діяльності представлена чотирма показниками (ряд. 1, 2, 3, 4); друга група - ринкова стійкість представлена одним показником (ряд. 5); третя група - ліквідність балансу представлена одним показником (ряд. 6); четверта група - платоспроможність представлена одним показником (ряд. 7).

Всі групи взаємопов'язані, причому показники попередньої групи в основному є причиною зміни показників наступної групи, але зв'язок тут не детермінований, а стохастичний.

Слід визначити вагомість кожного показника експертним шляхом. Нехай вагомість показника характеризується такими коефіцієнтами: перший - 3; другий - 3; третій - 2; четвертий - 2; п'ятий - 1; шостий - 1; сьомий - 2.

По-друге, в табл. 11.2 виділимо кращі з показників трьох підприємств і виділимо їх (можна кращі показники виділити в додатковій 4-й графі таблиці як еталонної організації).

По-третє, стандартизуючи показники шляхом ділення кожного показника на кращий (табл. 11.3). По-четверте, в табл. 11.4 визначимо для кожної організації значення її рейтингової оцінки за формулою $r_j = i_j (1 \pm k_{ij})^2$, тобто знаходимо доповнення до одиниці по кожному показнику, зводимо його в квадрат, множимо на коефіцієнт вагомості, складаємо квадрати доповнень за всіма показниками по кожній організації і добуваємо з суми квадратний корінь. По-п'яте, Ранжируючи організації по місцях в порядку зростання рейтингової оцінки (табл. 11.5).

Таблиця 11.3

Показники (і)	Підприємство (j)		
	1	2	3
1-й	0,833	0,917	1,0
2-й	1,0	0,944	0,833
3-й	1,0625	1,0	1,0375
4-й	0,989	0,998	1,0
5-й	0,5	0,75	1,0
6-й	0,913	0,826	1,0
7-й	1,0	0,846	0,923

Таблиця 11.4

Показники (і)	Коефіцієнт вагомості	Підприємство		
		1	2	3
1-й	3	0,289	0,144	0
2-й	3	0	0,096	0,289
3-й	2	0,088	0	0,053
4-й	2	0,015	0,003	0
5-й	1	0,5	0,25	0
6-й	1	0,087	0,174	0
7-й	2	0	0,218	0,109
Всього		0,979	0,885	0,451

Таблиця 11.5.

Місто	підприємство	Рейтингова оцінка
1-е	3-я	0,451
2-е	2-я	0,885
3-е	1-я	0,980

СПИСОК НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доля В.Т. Экономический анализ: теория и практические методики: Уч. пособие. – Кондор. 2003. – 208 с.
2. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спец. 7.050.106 (облік і аудит). За ред. проф. Ф. Л. Бутинця.- Житомир: ПП "Рута", 2003. - 680с.
3. Економічний аналіз". Х. ХНАМГ., 2007 р.
4. Матеріали курсу «Економічний аналіз» і методичні вказівки до виконання практичних і самостійних робіт в системі дистанційного навчання. Автор Мочаліна З.М.
5. Мочаліна З.М. Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни "Теорія економічного аналізу". Х. ХНАМГ., 2004 р.
6. Мочаліна З.М. Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни "
7. Фінансово-економічний аналіз: Підручник/під ред. Буряка П. –Х., В Д „Професіонал” – 2004 -528с.
8. Чумаченко М і ін. Економічний аналіз.- К., КНЕУ, 2002 -586с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
і виконання самостійних робіт
з навчальної дисципліни

«ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ»

(для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства»)

Укладачі: **Мочаліна** Зоя Миколаївна

Грищенко Анна Олександрівна

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка *Н. В. Зражевська*

План 2013, поз. 295-М

Підп. до друку 01.02.2013.

Друк на ризографі

Тираж 50 пр.

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 3,6

Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rektorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК №4064 від 12.05.2011 р.